Jeļena Groma

**KRIMINĀLPROCESUĀLIE
PIESPIEDU LĪDZEKĻI:
AKTUĀLIE PROBLĒMJAUTĀJUMI
UN TIESISKĀ REGULĒJUMA
PILNVEIDOŠANAS PERSPEKTĪVAS**

Promocijas darba kopsavilkums
tiesību doktora zinātniskā grāda iegūšanai
Specialitāte – juridiskā zinātne
Apakšnozare – krimināltiesības

Rīga, 2015

RĪGAS STRADIŅA
UNIVERSITĀTE

Jeļena Groma

KRIMINĀLPROCESUĀLIE
PIESPIEDU LĪDZEKĻI:
AKTUĀLIE PROBLĒMJAUTĀJUMI
UN TIESISKĀ REGULĒJUMA
PILNVEIDOŠANAS PERSPEKTĪVAS

Promocijas darba kopsavilkums
tiesību doktora zinātniskā grāda iegūšanai

Specialitāte – juridiskā zinātne
Apakšnozare – krimināltiesības

Rīga, 2015

Promocijas darbs izstrādāts: Rīgas Stradiņa universitātē

Darba zinātniskā vadītāja:

Dr. iur. profesore **Sandra Kaija**,
Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija

Oficiālie recenzenti:

Dr. iur. profesors **Vitolds Zahars**,
Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija
Dr. iur. asociētais profesors **Jānis Teivāns-Treinovskis**,
Daugavpils universitāte, Latvija
Dr. habil. iur. profesors **Viktoras Justickis**,
Mikolas Romeris universitāte, Viļņa, Lietuva

Promocijas darba aizstāvēšana notiks 2015. gada 18. augustā plkst.14.00
Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās zinātnes promocijas padomes
atklātā sēdē Rīgā, Dzirciema ielā 16, Hipokrāta auditorijā.

Ar promocijas darbu var iepazīties RSU bibliotēkā un RSU mājas lapā:
www.rsu.lv

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Promocijas darbs veikts ar Eiropas sociālā fonda projekta
“Atbalsts doktorantiem studiju programmas apguvei un zinātniskā grāda
ieguvei Rīgas Stradiņa universitātē” finansiālu atbalstu,
vienošanās Nr. 2009/0147/1DP/1.1.2.1.2./09/IPIA/VIAA/009.

Promocijas padomes sekretāre:

Dr. iur. profesore **Sandra Kaija**

SATURS

1. PROMOCIJAS DARBA VISPĀRĪGS RAKSTUROJUMS.....	4
1.1. Darba aktualitāte.....	4
1.2. Darba mērķis.....	7
1.3. Darba uzdevumi.....	7
1.4. Darba novitāte.....	8
1.5. Pētījuma jautājumi.....	9
1.6. Pētījuma objekts un priekšmets	9
1.7. Darbā izmantotās metodes	9
1.8. Promocijas darba rezultātu aprobācija.....	11
2. PROMOCIJAS DARBA SATURA KONSPEKTĪVS IZKLĀSTS.....	14
2.1. Kriminālprocesuālie piespiedu līdzekļi, to vispārīgs raksturojums un vieta valsts piespiedu mehānismā	14
2.2. Kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu sistēma Latvijā	23
3. PERSONAS TIESĪBU UN BRĪVĪBU GARANTIJAS, PIEMĒROJOT KRIMINĀLPROCESUĀLOS PIESPIEDU LĪDZEKĻUS	45
3.1. Personas tiesību garantijas kriminālprocesā, piemērojot piespiedu līdzekļus	45
3.2. Spīdzināšanas un necilvēcīgas rīcības prevencija un tās mijiedarbība ar personas, kurai kriminālprocesā ir liegta brīvība, tiesību ievērošanu	50
NOBEIGUMS	55
PATEICĪBAS	63
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS	64

1. PROMOCIJAS DARBA VISPĀRĪGS RAKSTUROJUMS

1.1. Darba aktualitāte

Latvijas valsts virzība uz demokrātiskas eiropiskas valsts modeli nozīmē likuma virsvadību, varas leģitimitāti, kā arī personas tiesību, brīvību un likumīgu interešu respektēšanu. Kriminologs, profesors A. Vilks norāda, ka noziedzība un citi likumpārkāpumi grauj jebkuras sabiedriskās iekārtas stabilitāti, nodarot nelabojamu ļaunumu gan atsevišķiem sabiedrības pārstāvjiem, gan arī sabiedrībai un civilizācijai kopumā. Tādēļ jau kopš tā laika, kad cilvēce sāka apzināties šo noviržu no vispārpieņemtajām normām jeb pārkāpumu ietekmi un sekas, tika izstrādāti mehānismi un formas, kā no noziedzīgiem nodarījumiem izsargāties, kā tos novērst un nepieļaut¹. Tāpēc efektīva noziedzības apkarošana ir katras valsts pienākums un tiesībsargājošām iestādēm ir uzlikts pienākums noteiktajā kārtībā, proti, kriminālprocesā pārbaudīt informāciju par iespējami izdarīto noziedzīgo nodarījumu. Šim nolūkam valsts pārvaldes iestādēm ir jānoskaidro radušās aizdomas par noziedzīgo nodarījumu, kā arī jāpieņem izšķirošs lēmums par konkrētās personas vainu vai nevainīgumu un saskaņā ar likumu, un, ja nepieciešams, jāsoda vainīgā persona. Professore Ā. Meikališa raksturo kriminālprocesu kā tiesisko norisi, kurā, ievērojot gan cietušā, gan noziedzīgā nodarītāja, gan sabiedrības intereses un vajadzības, jārod tiesiski korekts un taisnīgs risinājums².

Cilvēktiesībām un to ievērošanai kā vienam no valsts demokrātijas attīstības kritērijiem un tiesiskas valsts pamatiem tiek pievērsta arvien lielāka

¹ Vilks A. Krimināltiesiskā politika: diskursa analīze un attīstības perspektīvas. Rīga, Drukātava, 2013, 5. lpp.

² Meikališa Ā. Pārskats par kriminālprocesa attīstību Latvijā 2005.–2011. gadā // LZA Vēstis, 2012/66: 76.–80. lpp.

uzmanība. Tās atspoguļo demokrātiskās sabiedriski politiskās iekārtās pamatvērtības un veido šai iekārtai raksturīgu, iekšēji saskaņotu objektīvu pamatvērtību sistēmu³. Ieguvušas jaunu nozīmi, cilvēktiesības tika institucionalizētas jaunās sociālās formās un līdz ar to kļuvušas par modernas starptautiskās sabiedrības kristalizācijas punktu⁴. Tās ir skaidras, precīzas un konkrētas tiesību normas, kas ir ietvertas starptautiskos dokumentos, Satversmē un likumos. Tomēr ne visas cilvēktiesības ir absolūtas, atsevišķos gadījumos dažas no tām valsts var ierobežot, ja ierobežojums ir noteikts ar likumu, tam ir leģitīms mērķis un ierobežojums ir samērīgs.

Katrā valstī piespiedu mehānismu veido piespiedu līdzekļu kopums, viens no tiem - kriminālprocesuālie piespiedu līdzekļi, kas ir neaizvietojamais instruments kriminālprocesa pamatmērķa sasniegšanā⁵. Tomēr šim instrumentam ir jābūt saskaņā ar personas tiesību un likumīgo interešu procesuālām garantijām. Sabiedrībā procesuālie piespiedu līdzekļi, tai skaitā arī drošības līdzekļi, ir piemērojami tikai absolūtas nepieciešamības gadījumos, jo civilizēta sabiedrība nevar pieļaut valsts piespiešanas loka un tās nosacījumu palielināšanos⁶. Kriminālprocesam piemīt izteikts piespiedu raksturs, tādēļ svarīgi, lai šajā procesā tiktu ievērotas personu tiesības, brīvības un likumiskās intereses⁷.

Kriminālprocesa likums (KPL), kurš stājās spēkā 2005. gadā 1. oktobrī, ir tapis pakāpeniski – mainījās atbilstoši laika prasībām KPL koncepcijas, mainījās darba grupas tā izstrādei, mainījās pieejas un izpratne par krimināl

³ Ziemele I. (red.) Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Izglītības soli, Rīga, 2000, 409. lpp.

⁴ Kēniņš M. Cilvēktiesības. Rīga, TNA, 2010., 41. lpp.

⁵ Meikališa Ā. Drošības līdzekļu kriminālprocesuālā reglamentācija Latvijas likumdošanā. Rīga, 1995, 5. lpp.

⁶ Стецовский Ю.И. Концепция судебной реформы и проблемы конституционной законности в уголовном судопроизводстве // Государство и право, 1993; (9): стр. 106.

⁷ Meikališa Ā. Drošības līdzekļu kriminālprocesuālā reglamentācija Latvijas likumdošanā. Rīga, 1995, 5. lpp.

procesa būtību, principiem, struktūru. Šis tiesību akts tika veidots, lai radītu iespēju Latvijas tiesībsargājošām iestādēm darboties atbilstoši Eiropas Padomes un Eiropas Savienības (ES) kriminālās justīcijas nostādnēm un izmantot pasaulē atzītu modernāku kriminālprocesuālo attiecību risinājumu; novērstu pieaugošo neizlemto lietu uzkrājumu pirmstiesas izmeklēšanas iestādēs un tiesās; saīsinātu ilgstošos tiesvedības procesus; samazinātu pamatu sūdzībām par cilvēka tiesību aizskārumiem⁸.

Viens no ES attīstības raksturlielumiem, neapšaubāmi, ir tās tiesiskās sistēmas transformācija. Šī transformācija nacionālajā līmenī paredz ES dalībvalstu, tostarp arī Latvijas Republikas, tiesību aktu pilnveidošanu un harmonizāciju. Saskaņā ar Līguma par ES 2. un 29. pantu⁹, ES mērķis nodrošināt pilsoņiem augstu aizsardzības līmeni brīvības, drošības un tiesiskuma jomā jāsasniedz, novēršot un apkarojot gan organizēto, gan cita veida noziedzību. Lisabonas līgumā noteikts, ka ES ir dibināta pamatojoties uz vērtībām, kas respektē cilvēka cieņu, brīvību, demokrātiju, vienlīdzību, tiesiskumu un cilvēktiesības, un šīs vērtības dalībvalstīm ir kopīgas. Pēc Stokholmas programmas beigām Latvijai jāturpina esošo tiesību aktu kvalitatīvu un reālu ieviešanas uzlabošanu un veicināšanu, Ietvarlēmumu, pieņemto pirms Lisabonas līguma spēkā stāšanās, pārskatīšanu¹⁰.

Tādējādi izvēlētās promocijas darba tēmas aktualitāti nosaka Eiropas Padomes un ES kriminālpolitikas nostādņu un mūsdienās atzītu kriminālprocesuālo attiecību risinājumu analīzes nepieciešamība. Promocijas darba

⁸ Kaija S. Kriminālprocesa tiesību transformācija Latvijā. Transformācijas process tiesībās, reģionālajā ekonomikā un ekonomiskajā politikā. Rīga, 2013, 39.–47. lpp.

⁹ Līguma par Eiropas Savienību konsolidētā versija. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, C83/13, 30.03.2010., [erv/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0047:020:lv:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0047:020:lv:PDF)

¹⁰ Informatīvais ziņojums par 2014. gada 23.–24. janvārī neformālajā Eiropas Savienības Tieslietu un iekšlietu ministru padomē izskatāmajiem Tieslietu ministrijas kompetencē esošajiem jautājumiem. www.mk.gov.lv/doc/2005/TMZino_200114_JHAC.127.doc

autores zinātnisko interešu lokā ir kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu tiesiskā regulējuma aktuālo problēmjautājumu apzināšana un priekšlikumu izteikšana to pilnveidošanai.

1.2. Darba mērķis

Darba mērķis ir kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu tiesiskā regulējuma analīze, ar to saistīto problēmu izzināšana un priekšlikumu izteikšana nacionālo tiesību normu tālākai pilnveidošanai.

1.3. Darba uzdevumi

- raksturot kriminālprocesuālo piespiešanu kā valsts piespiedu sistēmas elementu, pētīt tās nozīmi valsts varas realizēšanā;
- izzināt kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu būtību, pamatu, tiesisko dabu un sociālo vērtību;
- raksturot kriminālprocesuālos piespiedu līdzekļus kā sistēmas parādību; izvērtēt KPL reglamentēto piespiedu līdzekļu tiesisko regulējumu; izzināt to piemērošanas mērķus, īpatnības un problēmas, kā arī tiesiskā regulējuma attīstības perspektīvas; izteikt priekšlikumus nacionālo tiesību normu tālākai pilnveidošanai;
- analizēt personas tiesību un brīvību nostiprinošo pārnacionālo, konstitucionālo un kriminālprocesuālo priekšrakstu saturu; pētīt personas tiesību ierobežošanu, piemērojot kriminālprocesuālos piespiedu līdzekļus;
- pamatojoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas (ECT) judikatūras analīzes rezultātiem apzināt personas tiesību ierobežošanas kritērijus saistībā ar kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu piemērošanu;
- cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzībai izmantojamo un dalībvalstīm saistošo starptautisko instrumentu un Eiropas Padomes

komitejas spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas apiešanās vai sodu novēršanai ziņojumos ietverto rekomendāciju izpēte.

1.4. Darba novitāte

Speciālas juridiskās literatūras analīze liecina, ka līdzšinējās juridiskās publikācijas tika veltītas kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu un to atsevišķu veidu un problēmu izpētei, tika analizēti tiesiskā regulējuma jautājumi un konkrētas tiesību normas. Tomēr kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu tiesiskā regulējuma problēmas un tā pilnveidošanas tendences nav izzinātas līdz galam. Kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu analīzei vērtību teorijas kontekstā ir novitātes pazīmes. Arī izmeklēšanas tiesneša institūts līdz šim netika pietiekoši daudz pētīts¹¹, kaut gan salīdzinājumā ar vēsturiski reglamentētām izmeklēšanas tiesneša funkcijām, mūsdienās viņa kompetenci raksturo būtisks pienākums – personas tiesību un pamatbrīvību ievērošanas kontrole kriminālprocesā. Apzinoties, ka izvēlētās tēmas apskatāmo jautājumu klāsts ir ļoti plašs, promocijas darba autore, nepretendējot uz pilnīgu un pabeigtu kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu sistēmas un to veidu analīzi, pēta KPL paredzēto procesuālo piespiedu līdzekļu tiesisko regulējumu un tā pilnveidošanas iespējas. Par būtisku promocijas darba ieguldījumu ir jāuzskata kompleksa pieeja kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu tiesiskā regulējuma novērtējumam, ietverot tajā arī starptautiskā krimināltiesiskā sadarbībā izmantojamos kriminālprocesuālos piespiedu līdzekļus. Promocijas darbā apkopotas un padziļināti analizētas ECT judikatūrā esošas atziņas, kā arī Eiropas Padomes cilvēktiesību aizsardzības sistēmas neatņemamas sastāvdaļas, proti, Eiropas Komitejas spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas

¹¹ Skat. piemēram, Gailīte V. Izmeklēšanas tiesneša kompetence. // Jurista Vārds, 2006, Nr. 7(410); Kūtris G. Izmeklēšanas tiesneši – jauns institūts kriminālprocesā. // Jurista Vārds. 2006, Nr. 2(405), lpp. 1.–4.; Dundure L. Izmeklēšanas tiesnesis Latvijā. // Jurista Vārds, 2012, 17/18(716/717): 26.–31. lpp.

apiešanās vai sodu novēršanai ziņojumos iekļautas rekomendācijas saistībā ar kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu piemērošanu un to skārušiem jautājumiem.

1.5. Pētījuma jautājumi

1) Kriminālprocesuālajiem piespiedu līdzekļiem ir īpaša nozīme mūsdienīgas eiropiskas tiesiskas valsts piespiedu mehānismā; tiem jābūt līdzsvarotiem ar personas tiesību un likumīgo interešu garantijām kriminālprocesā. 2) Cilvēktiesību aizsardzības standartu un nacionālajos tiesību aktos noteikto kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu realizācijas mehānisma īpatnību mijiedarbība nosaka kriminālprocesa zinātnes tālākās attīstības virzību.

1.6. Pētījuma objekts un priekšmets

Pētījuma objekts – kriminālprocesuālās attiecības saistībā ar piespiedu līdzekļu piemērošanu kriminālprocesā.

Pētījuma priekšmets ir tiesību avoti, kas reglamentē kriminālprocesuālos piespiedu līdzekļus. Iepriekš minētie tiesību avoti klasificēti, sekojot D. Iljanovas rekomendācijām, patstāvīgajos tiesību avotos Latvijas tiesiskajā sistēmā, pie tiem pieskaitot tiesību aktus, ieradumu tiesības un vispārējos tiesību principus, un palīgtiesību avotos ar tiesu praksi (judikatūru), tiesību doktrīnu, un tiesību aktu izstrādes procesa materiāliem¹².

1.7. Darbā izmantotās metodes

Promocijas darba izstrādē pielietotas šādas zinātniskās pētniecības metodes: vēsturiskā metode, analītiskā metode, salīdzinošā metode, induktīvā metode, deduktīvā metode un modelēšanas metode.

¹² Iljanova D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. Rīga, Nodibinājums Ratio iuris, 2005, 57.–58.lpp.

Vēsturiskā metode izmantota, raksturojot nacionālā kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu tiesiskā regulējuma attīstību. Analītiskā metode tika izmantota, pētot starptautiskos un nacionālos tiesību aktus un juridiskās prakses materiālus. Analīze ir darbā veikto vērtējumu, secinājumu un priekšlikumu pamatā. Salīdzinošā pētniecības metode izmantota, lai noskaidrotu un izvērtētu kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu institūta mijiedarbību ar tiesību sistēmu kopumā. Zinātniskās indukcijas metode izmantota, lai no atsevišķiem faktiem veidotu vispārīgus atzinumus un noteiktu sakarības; bet dedukcijas metode izmantota, lai loģiski sistematizētu un teorētiski izskaidrotu empīrisko pētījumu rezultātus. Modelēšanas metode izmantota ar kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu piemērošanu saistīto situāciju modeļu izveidei. Tiesību normas interpretētas, pielietojot gramatisko, vēsturisko, sistēmisko un teleoloģisko iztulkošanas metodi, proti: 1) gramatiskās (filoloģiskās) interpretācijas metode izmantota, lai noskaidrotu tiesību normas jēgu no valodnieciskā viedokļa; 2) vēsturiskās interpretācijas metode izmantota, noskaidrojot tiesību normas jēgu, ņemot vērā apstākļus, uz kuriem pamatojoties tā radīta; 3) sistēmiskās interpretācijas metode izmantota, noskaidrojot tiesību normas jēgu saistībā ar citām tiesību normām; 4) teleoloģiskās (jēgas un mērķa) interpretācijas metode izmantota, noskaidrojot tiesību normas jēgu, pamatojoties uz lietderīgu un taisnīgu mērķi, kas ar attiecīgo tiesību normu jāsasniedz.

Promocijas darbā izmantoti starptautiskie un nacionālie tiesību avoti saistībā ar kriminālprocesuālo piespiešanu, speciālā zinātniskā literatūra par promocijas darba tēmu, ECT un Latvijas Republikas tiesu judikatūra, kā arī statistikas dati. Pētījuma teorētisko bāzi veido informācija, kas iegūta no zinātniskiem darbiem krimināltiesībās, kriminālprocesā, tiesību teorijā u.c., to papildinot ar zinātniskajām atziņām cilvēktiesībās, tiesību aksioloģijā, juridiskajā konfliktoloģijā. Savukārt, pētījuma empīrisko bāzi veido informācija par pētāmo tēmu, kas atspoguļota ECT un Latvijas Republikas tiesu judikatūrā

un citos juridiskās prakses materiālos, statistikas avotos, kā arī autores pieredze veicot kriminālprocesu pirmstiesas izmeklēšanu.

Promocijas darbs izklāstīts 222 lapaspusēs un ietver ievadu, trīs nodaļas, vienpadsmit apakšnodaļas un nobeigumu, ko veido secinājumi un priekšlikumi. Izmantotās literatūras sarakstā 568 avoti sešās valodās.

1.8. Promocijas darba rezultātu aprobācija

Publicētie zinātniskie raksti par promocijas darba tēmu:

1. Izmeklēšanas tiesneša institūts kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu aspektā (līdzautore prof. S. Kazaka) // Administratīvā un Kriminālā Justīcija, 1(58)/2012.g., 10.–15. lpp., ISSN 1407–2971.

2. Piespiedu līdzekļu ietekme uz konflikta risināšanu kriminālprocesā (līdzautore prof. S. Kazaka) // Administratīvā un Kriminālā Justīcija, 2(59)/2012.g., 24.–30. lpp., ISSN 1407–2971.

3. Kriminālprocesuālie piespiedu līdzekļi tiesību aksioloģijas kontekstā // Administratīvā un Kriminālā Justīcija, 1(62)/2013.g., 35.–41.lpp., ISSN 1407–2971.

4. Kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu institūta attīstība Latvijā: tendences un perspektīvas. Rakstu krājums “Transformācijas process tiesībās, reģionālajā ekonomikā un ekonomiskajā politikā”, Rīga, 2013, 188.–195.lpp., ISBN 978-9984-47-076-4.

5. Kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu institūts tiesību socioloģijas skatījumā // RSU Zinātnisko rakstu krājums „Zinātniskie raksti: 2012. gada Sociālo zinātņu nozares pētnieciskā darba publikācijas”, Tiesību sadaļa, Rīga, 2013, 108.–112.lpp., ISBN 978-9984-793-44-3, ISSN 1407–9453.

6. Ar brīvības atņemšanu nesaistīto drošības līdzekļu tiesiskā regulējuma pilnveidošana // RSU Zinātnisko rakstu krājums „Zinātniskie raksti: 2012. gada Sociālo zinātņu nozares pētnieciskā darba publikācijas”, Tiesību sadaļa, Rīga, 2013, 113.–118.lpp., ISBN 978-9984-793-44-3, ISSN 1407–9453.

7. Overall human values in context of institute of criminal procedural compulsory measures // 4th International Interdisciplinary Scientific Conference

SOCIETY, HEALTH, WELFARE. SHS Web of Conferences (online), included on Conference Proceedings Citation Index (Web of Science), DOAJ, Google Scholar, ISBN 978-2-7598-1639-2, 2014, Vol. 10, 1–6 pp.

8. Ar brīvības atņemšanu nesaistītie drošības līdzekļi un to termiņi pirmstiesas kriminālprocesā // Izaicinājumu un iespēju laiks: problēmas, risinājumi, perspektīvas, materiālu krājums, Rēzekne, 2013, 297.–307. lpp., ISBN 978-9984-47-077-1.

9. Starptautiskā kriminālprocesuālā sadarbība Eiropas Savienības telpā // RSU Zinātnisko rakstu krājums „Zinātniskie raksti: 2013. gada Sociālo zinātņu nozares pētnieciskā darba publikācijas”, Tiesību sadaļa, ISBN 978-9984-793-58-0, ISSN 1407-9453, Rīga, 2014, 35.–44.lpp.

10. Izmaiņas kriminālprocesuālo drošības līdzekļu tiesiskajā reglamentācijā // Administratīvā un Kriminālā Justīcija, 3(63)/2013.g., 23.–29. lpp., ISSN 1407-2971.

11. The European Arrest Warrant: Latvian Experience of Application (līdzautore prof. S. Kaija) // Mediterranean Journal of Social Sciences, 2013, Special Issue, Vol. 4, N.11, 310–315 pp. Iekļauts EBSCOhost, EBSCO Publishing, Index Copernicus International, Ulrichsweb and other index/abstracting libraries, E-ISSN 2039-2117, ISSN 2039-9340.

12. The European Arrest Warrant: Latvian Experience of Application (līdzautore prof. S. Kaija) // ICHSS 2013 Conference Proceedings 2013, Volume 6, 310–315 pp.

13. Kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu piemērošana kriminālsodu politikas reformas ietekmē // II Starptautiskas zinātniski praktiskas konferences “Transformācijas process tiesībās, reģionālajā ekonomikā un ekonomiskajā politikā: ekonomiski-politisko un tiesisko attiecību aktuālās problēmas” rakstu krājums, ISBN 978-9984-47-096-2, Rīga, 2014, 188.–195. lpp.

14. Spīdzināšanas un necilvēcīgas rīcības prevencijas mijiedarbība ar personas, kurai kriminālprocesā ir liegta brīvība, tiesību ievērošanu // IV Starptautiskās jauno pētnieku un studentu zinātniski praktiskās konferences “Izaicinājumu un iespēju laiks: problēmas, risinājumi, perspektīvas” rakstu krājums, ISBN 978-9984-47-091-7, Rīga, 2014, 36.–41. lpp.

15. Guarantees of persons deprived of liberty in criminal procedure in the light of recommendations issued by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment of Punishment

(līdzautore prof. S. Kaija) // International Journal of Social Sciences, double-blind peer-reviewed journal included on Google Scholar, ProQuest, Ulrich's Periodicals, Open J-Gate, ResearchBib, Newjour-L, WorldCat, Electronic Journals Library, University of Regensburg and other index/abstracting libraries, ISSN 1804-980X (online), 2014, Vol. III (3), 1–11 pp.

Pētījuma rezultātus autore ir prezentējusi, uzstājoties ar mutiskiem referātiem 5 starptautiskās un 4 vietējā mēroga konferencēs.

2. PROMOCIJAS DARBA SATURA KONSPEKTĪVS IZKLĀSTS

2.1. Kriminālprocesuālie piespiedu līdzekļi, to vispārīgs raksturojums un vieta valsts piespiedu mehānismā

Idejas par jauna, mūsdienīga, ātra un lēta kriminālprocesa nepieciešamību radās vienlaicīgi ar Latvijas valsts neatkarības pasludināšanu, un tās pauda vairāki kriminālprocesa teorētiķi un praktiķi¹³. Rezultātā, KPL koncepcijas sagatavošanas laikā kriminālprocesā tika iestrādātas reāli izpildāmas un no dažādiem aspektiem veidotas nepieciešamās prasības, proti, procedūras vienkāršošana un paātrināšana, prioritāšu noteikšana un tām atbilstoša resursu sadale, kā arī proporcionāla cilvēktiesību ierobežošana. Kriminālprocesa modernizācija tika saprasta kā nepieciešamība kriminālprocesa norisi padarīt, pirmkārt, ātrāku – saīsināt termiņu no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas līdz kriminālprocesa tiesiskam noslēgumam; otrkārt, vienkāršāku – atvieglojot procesa norisi, izslēdzot tās norādes, kas nevajadzīgi sarežģī procesa virzītāja darbu un kurām nav tiesiski pamatotas nepieciešamības; treškārt, resursus taupošāku – pēc iespējas taupot laiku, cilvēciskos un materiālos resursus; ceturtkārt, efektīvāku – paredzot iespēju veikt pilnvērtīgas, pierādījumus veidojošas procesuālās darbības pēc iespējas ātrāk, nepieciešamības gadījumā ieviešot jaunas, mūsdienu noziedzīgajai situācijai atbilstošas un adekvātas darbības, tajā pašā laikā neaizmirstot par cilvēktiesību ievērošanas nepieciešamību kā vienu no galvenajiem kriminālprocesuālo tiesību attīstības rādītājiem¹⁴.

¹³ Skraстиņš J. Par jauniem likuma pamatprincipiem // Jurista Vārds, 2001; (7).

¹⁴ Strada – Rozenberga K. Kriminālprocesa vienkāršošana: izpratne, tendences, problēmas // Jurista Vārds, 2004; (30).

2005. gada 1. oktobrī sarežģīta un apjomīga darba rezultātā Latvijas Kriminālprocesa kodeksu nomainīja KPL, ieviešot vairākus jauninājumus un izmaiņas vispārīgajos noteikumos, pirmstiesas kriminālprocesā un tiesvedībā¹⁵. KPL kopš tā spēkā stāšanās brīža raksturo nepārtraukta pilnveidošana. Kā uzsver juriste I. Reine, likumam ir jādefinē kritēriji, robežas, izņēmumi, kurus varētu pielāgot individuālajiem gadījumiem¹⁶. Jaunās vēsmas kriminālprocesuālo attiecību reglamentācijā starptautiskā līmenī un ārvalstīs ir noteikušas nepieciešamību ne tikai pētīt esošo, bet prognozēt, modelēt un izvērtēt nākotnes attīstības iespējas¹⁷, kā arī pārvērtēt iepriekšējo cilvēktiesību izpratni un daudzu kriminālprocesā zināmu principu interpretāciju; turpināt kriminālprocesa vienkāršošanu; reglamentēt Latvijai saistošo starptautisko dokumentu prasības nacionālajās tiesību normās¹⁸.

Eiropas Padomes Ministru komiteja 1992. gada 19. oktobrī pieņēma Rekomendāciju R(92) 16 dalībvalstīm par Eiropas noteikumiem par sabiedrībā izmantojamām sankcijām un līdzekļiem¹⁹, tajā apkopojot un izklāstot principus, tos rekomendējot ņemt vērā to nacionālajos tiesību aktos un praksē: iedibināt standartu kopumu taisnīgu un efektīvu sankciju un līdzekļu piemērošanas nodrošināšanai; piedāvāt dalībvalstīm pamatkritērijus, kas ļautu līdzsvarot sankciju un līdzekļu piemērošanu ar likumpārkāpēja pamattiesību ievērošanas garantijām; noteikt par sankciju un līdzekļu piemērošanu atbildīgo personu

¹⁵ Krimināltiesības – attīstības tendences Eiropas un nacionālajā tiesībā, attiecības starp I un III pīlāru, ieviešanas metožu labākā prakse. Rīga, 2009.// <http://www.tm.gov.lv/documents/petijumi/kriminaltiesibas2.doc>

¹⁶ Intervija: Nedēļas jurists – Inga Reine, Jurista Vārds, 2010, Nr. 24, 2. lpp.

¹⁷ Meikališa Ā. Pārskats par kriminālprocesa attīstību Latvijā 2005.–2011. gadā // LZA Vēstis, 2012/66: 76.–80. lpp.

¹⁸ Kaija S. Aktuālākie transformācijas virzieni kriminālprocesa tiesību jomā Latvijā // Administratīvā un Kriminālā Justīcija, 2013, Nr.1, 15.–20. lpp.

¹⁹ Recommendation No.R(92) 16 of the Committee of Ministers to member states on the European rules on community sanctions and measures//[http://pjp-eu.coe.int/documents/3983922/6970334/CMRec+\(92\)+16+on+the+European+rules+on+community+sanctions+and+measures.pdf/01647732-1cf7-4ea8-88ba-2c041bc3f5d6](http://pjp-eu.coe.int/documents/3983922/6970334/CMRec+(92)+16+on+the+European+rules+on+community+sanctions+and+measures.pdf/01647732-1cf7-4ea8-88ba-2c041bc3f5d6)

darbības un kompetenci. Tāpat ir uzsvērts, ka nav pieļaujama tādu piespiedu līdzekļu ieviešana vai piemērošana, kas ierobežo likumpārkāpēja pilsoniskās vai politiskās tiesības, ja tie ir pretrunā ar starptautiskās sabiedrības akceptētām normām par cilvēktiesībām un pamatbrīvībām; tie nedrīkst būt saistīti ar medicīniska vai psiholoģiska rakstura pasākumiem vai procedūrām, kas neatbilst starptautiski pieņemtajiem ētiskajiem standartiem, kā arī to raksturs, saturs vai izpildes metodes nedrīkst būt saistīti ar nepamatotu fiziskas vai garīgas traumas risku.

Savukārt 2000. gada 29. novembrī pieņemtajā Eiropas Padomes Ministru komitejas Rekomendācijā Rec (2000) 22 dalībvalstīm par to, kā uzlabot Eiropas noteikumu par sabiedrībā izmantojamām sankcijām un līdzekļiem izpildi²⁰ tika atzīts, ka tālākā attīstība un pārmaiņas sabiedrībā izmantojamo sankciju un līdzekļu piemērošanas praksē un dalībvalstu identificētās problēmas prasa vairāku Eiropas Noteikumu normu papildu skaidrojumu un interpretāciju. Dalībvalstīm tika rekomendēts paplašināt sankciju un līdzekļu klāstu, kā arī paredzēt alternatīvas pirmstiesas apcietinājumam, tā, piemēram, piemērojot aizdomās turētajam uzturēšanos noteiktā dzīvesvietā un viņu īpaši uzraugot, vai pārvietošanās brīvības ierobežošanu, tā, piemēram, pienākums pakļauties elektroniskām monitoringam.

Latvijas kā tiesiskas valsts attīstību raksturo tās valstisko izveidojumu, tai skaitā arī kriminālprocesaļo piespiedu līdzekļu institūta nepārtraukta pilnveidošana, ieviešot nacionālajā tiesību sistēmā starptautiskus tiesību aktus un stiprinot procesuālās garantijas. Ideja par tiesisku valsti ir ilgstošās politiskās

²⁰ Recommendation Rec(2000)22 of the Committee of Ministers to member states on improving the implementation of the European rules on community sanctions and measures (Adopted by the Committee of Ministers on 29 November 2000 at the 731st meeting of the Ministers Deputies)/<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=534373&SecMode=1&DocId=377888&Usage=2>

prakses un domāšanas attīstības rezultāts. Tiesiskās valsts pamatprincips ir orientācija uz taisnīguma īstenošanu, aptverot gan tā procesuālos, gan materiālos aspektus. Lai nodrošinātu tiesiskās valsts principa realizāciju, nepieciešams atrisināt strīdu starp tiesisko stabilitāti un taisnīgumu, un šo uzdevumu veic tiesību normas. Ja tiesību normas nerasniedz noteikto mērķi – saprātīgi atrisināt konfliktu starp taisnīgumu un tiesisko pašāvēību – tās kļūst neefektīvas. Tiesiskās valsts pastāvēšanā saskatāmi divi pamatelementi: cilvēka brīvība, viņa tiesību nodrošināšana, un likumīgas valsts varas ierobežošana²¹. Latvijas sabiedrības un tiesībpriemērotāju orientācija uz mūsdienīgas demokrātiskās eiropiskas valsts modeli ir nemainīga. Tas liecina par Latvijas politisko un tiesisko ideju pieslēgšanos attiecīgajām Eiropas, bet plašākā nozīmē – rietumu politikajām un tiesiskajām idejām un vēsturiskajai pieredzei²². Demokrātiskās valsts pastāvēšana nav iedomājama bez piespiešanas, kas ir varas radīta un atspoguļo valsts varas intereses²³. Piespiešana ir jebkuras sabiedrības sastāvdaļa, tā ietekmē šīs sabiedrības locekļu uzvedību, nodrošinot likumisku kārtību. Pēc funkcionālām pazīmēm tā klasificējama saistībā ar: 1) iedarbības veidu (personiska, organizatoriska un mantiska); 2) iedarbības tiesisko nozīmi (sankcijas un nepatstāvīgie nodrošinājušie ietekmēšanas līdzekļi); 3) tiesiskās kārtības aizsardzības paņēmienu (sodišanas, atjaunojošie un drošības līdzekļi); 4) piespiešanas

²¹ Рогов А.П. Правовое государство и государственное принуждение. Известия Саратовского университета, 2011, Т. II. Сер. Экономика. Управление. Право. Вып. 2, стр.104–108.

²² Levits E. Latvijas tiesību sistēmas attīstības iezīmes uz XXI gadsimta sliekšņa. Grām.: Latvijas tiesību vēsture (1914–2000). Prof. Dr.iur. D.A. Lēbera redakcijā. Rīga: LU žurnāla „Latvijas Vēsture” fonds, 2000., 493.lpp.

²³ Kegley, J.A.K.. Re-assessing Compulsion and Persuasion in Democracy via a New Framework // J. A. K. Kegley and K. P. Skowronski (Eds.), Persuasion and Compulsion in Democracy. – 2013, - Lexington Books, Plymouth, UK, 1–18.

subjektu (tiesa un tiesībsargājošās iestādes); 5) piespiešanas pamatu (krimināltiesiskais, administratīvais, disciplinārais un civiltiesiskais pamats)²⁴.

Valsts piespiešana saistāma ar ievērojamu konstitucionālo cilvēka tiesību un brīvību ierobežošanu. Kriminālprocesuālo piespiešanu raksturo pilnvaroto valsts amatpersonu veikta īpaša rakstura iedarbība uz kriminālprocesa dalībniekiem, lai nodrošinātu likumīgu kārtību. Kriminālprocesā tiesību un brīvību ierobežošana ir pieļaujama tikai un vienīgi saskaņā ar tiesību aktos noteikto kārtību un ievērojot to pamatotības un likumības garantijas. Starptautisko un eiropisko cilvēktiesību aizsardzības standartu un nacionālajos tiesību aktos noteikto kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu realizācijas mehānisma īpatnību mijiedarbība nosaka kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu institūta izpētes nozīmīgumu tiesību piemērošanas jomā²⁵.

Tiesību pamatvērtības ietver sevī tādas absolūtās vērtības kā taisnīgums, patiesība, labais, vienlīdzība, gods, cieņa u.c. Pēc profesora J. Meldera domām, tādā veidā izveidotas tiesības ne tikai gūst neatkarību no valsts, bet pat nosaka tās darbību, kļūst par sabiedrības dzīves stabilizējošu faktoru²⁶. Vispārcilvēcisko vērtību nozīmi izceļ un nosaka starptautiskās tiesību normās, un tās ir tendētas uz arvien lielāku „orientāciju uz cilvēku”²⁷, jo starptautiskās sabiedrības nepārtraukta attīstība pieprasa līdzsvarot sabiedrības un indivīda tiesības ar pienākumiem un cilvēktiesību ierobežojumiem²⁸.

²⁴ Шевелева С.В. Виды мер правового принуждения. Пробелы в российском законодательстве, 2010, 3, стр.156

²⁵ Мельников В. Ю. Обеспечение и защита прав человека при применении мер процессуального принуждения в досудебном производстве Российской Федерации // Москва, 2014, 552.

²⁶ Melderis J. Vērtību teorijas un NBS pamatvērtības. Militāri zinātnisks žurnāls „Militārā zinātne”, 2011, 1, 141.

²⁷ Смирнова И.Г. Права личности и аксиологическая сущность уголовного судопроизводства: постановка вопроса. Журнал Российское право в интернете. 2009 (05). www.rpi.msal.ru/prints

²⁸ Андреева О.И. Пределы ограничения прав личности в уголовном процессе. Вестник Томского государственного университета. Право, 2012, № 358.

Kā izriet no starptautisko tiesību normām un Satversmes²⁹, cilvēktiesības un brīvības ir atzītas un deklarētas kā pamatvērtības, un tām ir šāda hierarhija: personība – sabiedrība – valsts. Publiskai varai, ierobežojot personas tiesības un likumiskās intereses, ir jāievēro saprātīgs līdzsvars starp sabiedrības un indivīda interesēm. Tikai taisnīgs krimināltiesiskais attiecību noregulējums ļauj attaisnot cilvēka tiesību un brīvību ierobežojumus.

KPL paredz noteikt tādu kriminālprocesa kārtību, kas nodrošinās efektīvu Krimināllikuma normu piemērošanu un krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē. Tas nozīmē, ka visai kriminālprocesuālajai darbībai, tostarp arī piespiedu līdzekļu piemērošanai, ir jānotiek saskaņā ar iepriekš minēto kārtību. Kriminālprocesa uzsākšana veido tiesisku pamatu procesuālo darbību veikšanai, tostarp arī procesuālo piespiedu līdzekļu piemērošanai. Kriminālprocesuālais piespiedu līdzeklis varētu tikt piemērots tad, kad ir izveidojusies tāda tiesiskā situācija, kādu likumdevējs tiesību aktos paredzējis šī piespiedu līdzekļa piemērošanai. Procesuālā piespiedu līdzekļa piemērošana, iepriekš minētajai tiesiskai situācijai nepastāvot, ir uzskatāma par nelikumīgu. Tāpēc likumdevējs neaprobežojas ar piespiedu līdzekļu piemērošanas pamata noteikšanu, bet reglamentē visu piemērošanas procedūru, tādējādi, orientējot tiesībpiemērotāju strikti ievērot procesuālā piespiedu līdzekļa piemērošanas likumā noteikto kārtību.

Kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu veidi, to piemērošanas, grozīšanas, atcelšanas un pārsūdzēšanas kārtība reglamentēti KPL. Vienlaikus, likumdevējs nav iekļāvis likumā procesuālā piespiedu līdzekļa jēdziena

<http://cyberleninka.ru/article/n/predely-ogranicheniya-prav-lichnosti-v-ugolovnom-protssesse#ixzz2hyK124IV>

²⁹ Latvijas Republikas Satversmes komentāri; VIII nodaļa, Cilvēka pamattiesības, sagatavojis autoru kolektīvs R. Baloža vadībā, Latvijas Vēstnesis, 2011. http://home.lu.lv/~rbalodis/Publikācijas/Constitutional_Law/Satv_Kom_ievads_R.B.alodis.pdf

skaidrojumu. Šī problēma tika akcentēta jau 2006. gadā kriminālprocesa zinātnes speciālistu darbos³⁰. Ir jādomā, ka vienotas procesuālā piespiedu līdzekļa definīcijas iztrūkums, iespējams, saistāms ar apstākli, ka pastāv vairāki procesuālo piespiedu līdzekļu veidi, un katram veidam ir savas īpatnības un mērķi.

Par kriminālprocesuālos piespiedu līdzekļus raksturojošām pazīmēm jāuzskata šādās: kriminālprocesuālos piespiedu līdzekļus drīkst piemērot uz to pilnvarotas amatpersonas; piemērojot kriminālprocesuālo piespiedu līdzekli, personas konstitucionālo tiesību un brīvību ierobežojumam ir jābūt minimālam un reāli nepieciešamam; kriminālprocesuālie piespiedu līdzekļi tiek piemēroti tikai kriminālprocesuālajā likumā noteiktā kārtībā un tikai kriminālprocesa ietvaros; kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu piemērošanas pamats var būt esoša personas pretdarbība kriminālprocesa mērķu sasniegšanai, kas liedz veikt kriminālprocesu bez to pielietošanas; taču to piemērošanas pamatā var būt arī tikai varbūtība, ka piespiedu līdzekļa nepielietošana varētu radīt nelabvēlīgas sekas kriminālprocesa atbilstošai norisei; jebkura kriminālprocesuālā piespiedu līdzekļa piemērošanas pamats ir jāpierāda; kriminālprocesuālā piespiedu līdzekļa piemērošanā jāievēro samērīgums; piespiešanas mērķis – kriminālprocesuālās kartības nodrošināšana; visi procesuālie piespiedu līdzekļi ir procesuālo pienākumu nodrošināšanas līdzekļi; kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu piemērošana saistīta ar tiesību un interešu ierobežojumiem tikai uz kriminālprocesa norises laiku, un to piemērošanas termiņš saistāms ar piemērošanas pamata esamības ilgumu; neviens procesuālais piespiedu līdzeklis pēc savas juridiskās dabas nav sods³¹. Vērtēt iepriekš minēto uzskaitījumu kā daudzpusīgu, autore piedāvā to papildināt ar pazīmi, ka kriminālprocesuālā piespiedu līdzekļa piemērošana ir procesuālā darbība, kuras

³⁰ Meikališa Ā, Strada – Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. Procesuālie piespiedu līdzekļi un sankcijas // Jurista Vārds, 2006; 26: lpp.11.

³¹ Божьев В.П. Уголовный процесс. Москва, 2008., стр. 47.

pamatā ir konkrēts objektīvs apstāklis, kas nosaka noteiktu nepieciešamību kriminālprocesā un kas balstās uz konkrētā lietā noskaidrotām ziņām³².

Analizējot speciālo juridisko literatūru jāsecina, ka tiesību speciālistu viedokļi par kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu klasifikāciju un tās kritērijiem atšķiras. Savukārt, promocijas darba autore piedāvā klasificēt kriminālprocesuālos piespiedu līdzekļus balstoties gan uz piespiešanas rakstura un tā izteiksmes pakāpes izvērtējuma, gan kriminālprocesa dalībnieka, kuram tiek piemērots piespiedu līdzeklis. Tāpat būtu iespējams klasificēt piespiedu līdzekļus, pamatojoties uz amatpersonas vai iestādes, kas tos piemēro.

Atzīstot, ka Latvijā vispārējās kārtības kriminālprocess ir uzskatāms par pamatformu, vienkāršoto kriminālprocesu izmantošana nozīmē ievērojamu procesa termiņa saīsināšanu, kas saistīts arī ar drošības līdzekļu piemērošanas termiņa saīsināšanu. Jāuzsver, ka diferencētā pieeja kriminālprocesiem neliecina par likumības iztrūkumu, bet, otrādi, ļauj sasniegt kriminālprocesa pamatmērķi, racionālāk un efektīvāk izmantojot resursus.

Ikviens noziedzīgs nodarījums ir ne vien pamats nodarījuma izmeklēšanai un vainīgo personu sodīšanai, bet arī konflikts, kas jāatrisina. Tradicionālās krimināltiesības atklāti nenoliedz šo tēzi, tomēr neuzsver minētā konflikta atrisināšanas nozīmi un paredz valstisko risinājumu ar noziedzīgu nodarījumu saistītām problēmām, kas bieži vien nerada gandarījumu iesaistītajām personām un nenovērš jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu. Krimināltiesības pārvērš konfliktu, kas tieši skar tikai dažas personas, par publiskas nozīmes konfliktu. Būtiskākais, ka šādā veidā valsts nepārprotami demonstrē savu aktīvo pozīciju un apņemību rīkoties sabiedrības un indivīda interešu aizsardzības nolūkā. Taču atzīstot krimināltiesisko attiecību noregulēšanu par ietilpstošu savā kompetencē, valsts demonstrē vēlmi pilnīgi

³² Berezins A. Apcietinājuma institūta teorētiskās un praktiskās problēmas // Jurista Vārds, 2012, Nr. 13 (712), 21. lpp.

kontrolēt procesu, patstāvīgi risināt ar noziedzību saistītas problēmas³³. Tādējādi, var secināt, ka valstij piemīt īpašā pazīme – piespiedu varas monopolizācija, un to realizācija ir uzticēta valsts iestādēm, tai skaitā tiesībsardzības iestādēm. Valsts piespiešana ir daudzveidīga – var izdalīt krimināltiesisku, kriminālprocesuālu, administratīvu, disciplināru un citus piespiešanas veidus. Katrs no šiem veidiem raksturojas ar tiesību normu kopumu, kas reglamentē konkrētā piespiedu līdzekļa piemērošanas pamatu, nosacījumus un kārtību. Šajā sakarā zinātnieks N. Kapinus pauž viedokli, ka kriminālprocesuālie piespiedu līdzekļi nav nekas cits, ka normatīvi nostiprināti valsts varas līdzekļi, un to pamatuzdevums ir negatīvu apstākļu pārvarēšana un efektīva kriminālprocesa pamatmērķu sasniegšana³⁴. Procesuālā piespiešana, pirmkārt, attiecas uz personām, kurām ir tiesības uz aizstāvību. Tomēr indivīda tiesību ierobežošanai ir jābūt attaisnotai un samērīgai, bet vienlaicīgi pietiekamai, lai nodrošinātu personas noteikto procesuālo uzvedību. Procesuālie piespiedu līdzekļi ir procesuālo pienākumu nodrošināšanas līdzekļi; tie saistīti ar personu tiesību un interešu sfēras ierobežošanu tikai uz noteiktu laiku. Nevienš procesuālais piespiedu līdzeklis pēc savas juridiskās dabas nav sods, kaut arī ir saistīts ar personas tiesību ierobežošanu kriminālprocesa interesēs³⁵. Konflikta vadīšana izraisa nepieciešamību atpazīt konflikta iespējamos cēloņus, analizēt situāciju, izvēlēties atbilstošus līdzekļus, lai nepieļautu vai novērstu negatīvās sekas, kas var traucēt kriminālprocesa mērķa sasniegšanu.

³³ Judins A. Atjaunojošā Justīcija nepilngadīgo noziedzības kontekstā: Baltijas valstis Eiropas dimensijā. Rīga: Providus, 2010. <http://at.gov.lv/files/uploads/files/docs/2011/atjaunojosa%20justicija.pdf>

³⁴ Капинус Н.И. Процессуальные гарантии прав личности при применении мер пресечения в уголовном процессе: Монография. Москва, 2007, стр.12

³⁵ Meikališa Ā. Kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu piemērošanas mehānisms kriminālprocesā. //Zinātniski praktiskās konferences “Latvijas Kriminālprocesa likuma piemērošanas pirmā gada problēmas” materiāli. Rīga, LPA, 2006., 147. lpp.

2.2. Kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu sistēma Latvijā

Atsaucoties uz promocijas darbā ietvērto procesuālo piespiedu līdzekļu sadalījumu un uzskaitījumu, saskaņā ar likumdevēja pieeju šo līdzekļu klasifikācijai, darba autore otras apakšnodaļas ietvaros veica ar brīvības atņemšanu nesaistīto piespiedu līdzekļu, proti, piespiedu atvešanas un ar brīvības atņemšanu nesaistīto drošības līdzekļu tiesiskā regulējuma un ar to radušos problēmu analīzi, izvērtējot zinātniskās atziņas un juridiskās prakses materiālus par šo tēmu. Tāpat analizēti ar brīvības atņemšanu saistītie procesuālie piespiedu līdzekļi, to būtība, tiesiskais regulējums un piemērošana, pamatojoties uz Latvijas Republikas tiesību normām un ECT standartiem. Jāatzīmē, ka šī promocijas darba ietvaros netika veikta citu valstu tiesisko sistēmu salīdzināšana, ņemot vērā zinātniskās atziņas par valstu ekonomikas, politikas, ideoloģijas, reliģijas, vēstures, demogrāfijas, ģeogrāfijas padziļinātas analīzes nepieciešamību šajā gadījumā.

Procesuālais piespiedu līdzeklis – piespiedu atvešana, līdztekus aizturēšanai un apcietinājumam, var būt saistīta ar fizisku ietekmi uz personu. Spēkā esošais KPL, reglamentējot šo piespiedu līdzekli nosaka, ka piespiedu atvešana varētu būt piemērota, lai nodrošinātu personas piedalīšanos procesuālajā darbībā, ja tā bez attaisnojoša iemesla neierodas pēc procesa virzītāja aicinājuma. Jāatzīmē, ka KPL nav precīzi atrunāts, kas tiek saprasts ar „attaisnojošo iemeslu”. Varētu domāt, ka par attaisnojošiem iemesliem var uzskatīt objektīvā rakstura apstākļus, piemēram, slimību, nesavlaicīgu pavēstes saņemšanu, transporta satiksmes trūkumu, dabas stihijas sekas, u.c.. Jāņem vērā Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012. gada 22. marta lēmumā lietā Nr. SKK-193/2012 ietvērto atziņu – ja cietušais nav ieradies uz tiesas sēdi un nav paziņojis tiesai par savas neierašanās iemeslu, bet par tiesas sēdi viņam savlaicīgi un likumā noteiktā kārtībā tika paziņots,

atzīstams, ka viņš uz tiesas sēdi nav ieradies bez attaisnojoša iemesla³⁶. Jāuzsver, ka tiesai nav pienākums meklēt papildu pierādījumus, kas varētu attaisnot vai neattaisnot personas prombūtni, ja persona pati to nav pierādījusi vai iesniegusi pierādījumus, kas ir izsniegti normatīvajos aktos noteiktā kārtībā³⁷.

Ilgus gadus notiek diskusija par to, vai piespiedu atvešanai nepiemīt brīvības atņemšanas raksturs³⁸. Aktuāls paliek arī jautājums par piespiedu atvešanas ietekmi uz tādām konstitucionālajām tiesībām kā tiesībām uz brīvību un personas neaizskaramību³⁹. Šo nostāju ilustrē ECT atsevišķos spriedumos ietvertas atziņas. Personas piespiedu iesēdināšana automašīnā un atvešana pret viņas gribu, un izmantojot spēku, tika konstatēta ECT lietā *Foka pret Turciju*, kad personu nogādāja uz policijas iecirkni, un tas, pēc ECT ieskata, ietekmēja iesniedzējas pārvietošanos un viņas brīvību Konvencijas 5. panta izpratnē⁴⁰. Savukārt, citā, *De Wilde, Oms un Verspirs pret Beļģiju* lietā ECT par personas tiesību uz brīvību ierobežošanu uzskata arī personai uzlikto pienākumu sekot līdzī tiesībsargājošo institūciju darbiniekam uz kādu vietu⁴¹.

KPL paredz plašu klāstu, kuru sastāda 11 dažādi drošības līdzekļi. Šāda drošības līdzekļu daudzveidība saskan ar ECT pieeju, jo ECT spriedumos

³⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012. gada 22. marta lēmums lietā Nr. SKK-193/2012, Jurista Vārds, 2012, Nr.25(724), 30. lpp.

³⁷ Latvijas Republikas Ministru kabineta 17.08.2012. vēstule Nr. 18/TA-664. tap.mk.gov.lv/doc/2005/VMinfo_270712_Saeima.664.docx

³⁸ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. V. Procesuālie piespiedu līdzekļi un sankcijas. // Jurista Vārds, 2006, Nr.26(429) <http://www.juristavards.lv/?menu=DOC&id=138965>

³⁹ Шевелева С. В. Уголовно-процессуальное принуждение, связанное с физическим воздействием, и гарантии его законности и обоснованности // Нижний Новгород, 2006, <http://www.unn.ru/pages/disser/23.pdf>

⁴⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Foka v. Turkey*, judgment of 24 June 2008, application no.28940/95, para 78. [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=00187175#{\"itemid\":\[\"001-87175\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=00187175#{\)

⁴¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *De Wilde, Ooms and Versyp (\"Vagrancy\") v. Belgium*, judgment of 18 June 1971, application no. 2832/66; 2835/66; 2899/66. [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57606#{\"itemid\":\[\"001-57606\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57606#{\)

vairākkārt tika uzsvērts, ka, lemjot jautājumu par drošības līdzekļa piemērošanu, vienmēr ir jāapsver mazāk intruzīvu līdzekļu piemērošanas iespēja⁴². Pamatoti jāuzskata, ka ikviena drošības līdzekļa izvēle ir atkarīga no noziedzīga nodarījuma rakstura un kaitīguma, aizdomās turētais vai apsūdzētais personas personības, viņa ģimenes stāvokļa, veselības un citiem apstākļiem. Procesa virzītājam ir jāizvēlas tādu procesuālo piespiedu līdzekli, kas pēc iespējas mazāk aizskars personas pamattiesības un būs samērīgs.

Drošības līdzekļi piemērojami KPL minēto mērķu nodrošināšanai, ja ir pietiekams pamats – varbūtība, ka aizdomās turētais vai apsūdzētais izvairīsies no pirmstiesas kriminālprocesa, tiesas vai turpinās noziedzīgas darbības. Šajā gadījumā varbūtība ir gan drošības līdzekļa izraudzīšanas pamats, gan arī apstāklis, kas ņemams vērā, izraugoties konkrētu drošības līdzekli, un likumdevējs, norādot uz apstākļiem, kas ņemami vērā konkrēta drošības līdzekļa izvēlē, ir domājis attiecīgo varbūtības realizācijas pakāpi. Kriminālprocesiālo pārkāpumu vai jaunu noziedzīgu nodarījumu varbūtībai jābūt pietiekami lielai un balstītai uz faktiem, kas attiecas uz apsūdzētā/aizdomās turēta uzvedību un viņa personību raksturojošiem datiem. Procesa virzītāja pamatuzdevums nav tādu faktu meklēšana, kas pamatotu un motivētu drošības

⁴² Skat., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Idalov v. Russia*, judgement of 22 May 2012, application no. 5826/03. [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-110986#{\"itemid\":\[\"001-110986\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-110986#{\); Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Khudoyorov v. Russia*, judgement of 12 April 2006, application no. 6847/02. [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-70865#{\"itemid\":\[\"001-70865\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-70865#{\); Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā *Lelièvre v. Belgium*, judgement of 8 November 2007, application no. 11287/03. <http://sim.law.uu.nl/sIm/CaseLaw/hof.nsf/2422ec00f1ace923c1256681002b47f1/c6ece051f116f4ffc1257386003bd3d2?OpenDocument>; Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Ambruszkiewicz v. Poland*, judgement of 23 October 2006, application no. 38797/03.[http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/pages/search.aspx#{\"languageisocode\":\[\"FRA\"\],\"itemid\":\[\"001-75344\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/pages/search.aspx#{\)

līdzekļa piemērošanu – viņa pienākums ir rūpēties par sekmīga kriminālprocesa norisi, novēršot vai mazinot riskus, kas to var apdraudēt⁴³.

Drošības līdzekli piemēro aizdomās turētajam vai apsūdzētajam. Persona atzīstama par aizdomās turēto, ja pierādījumu kopums dod pamatu procesa virzītāja pieņemumam, ka izmeklējamā noziedzīgu nodarījumu, visticamāk, izdarījusi konkrētā persona. Šajā sakarā ir jāatceras, ka saskaņā ar KPL 398.panta 3.daļu personu var atzīt par aizdomās turēto, kā arī tai piemērot drošības līdzekļus tikai no brīža, kad izmeklējamā nodarījumu var kvalificēt pēc konkrētā KL panta. Tam ir būtiska nozīme, jo, uzsākot kriminālprocedūru, izmeklējamā rīcību var kvalificēt tikai pēc piederības pie noziedzīgu nodarījumu grupas objekta, un kvalificēt nodarījumu, par kuru uzsākta izmeklēšana pēc konkrēta KL panta tad, kad ir iegūti pietiekami pierādījumi.

Likums paredz iespēju tādus drošības līdzekļus kā dzīvesvietas maiņas paziņošanu, pieteikšanos noteiktā laikā policijas iestādē, aizliegumu tuvoties noteiktai personai vai vietai, noteiktas nodarbošanās aizliegumu un aizliegumu izbraukt no valsts piemērot arī papildus jebkuram citam drošības līdzeklim. Jāuzsver, ka iepriekš minētie drošības līdzekļi var būt piemēroti arī kā patstāvīgie drošības līdzekļi. Gramatiski iztulkojot KPL 243.panta 4.daļas tiesisko regulējumu jāsecina, ka likumā nav atrunāts, kādā kombinācijā varētu tikt piemēroti iepriekš norādītie drošības līdzekļi, papildinot vienu no pamata drošības līdzekļiem. Tas nozīmē, ka papildus vienam pamata drošības līdzeklim vienlaikus varētu būt piemēroti vairāki, pat visi iepriekš minētie drošības līdzekļi. Pastāv iespēja vienlaikus piemērot tos arī papildus ar brīvības atņemšanu saistītajiem drošības līdzekļiem. Šī paredzēta iespēja ļauj procesa virzītājam, izvēloties drošības līdzekļus, visnotaļ optimāli ierobežot personas tiesību un brīvību apjomu. Atbalstot likumdevēja paredzēto iespēju piemērot drošības līdzekļus, tos kombinējot, tomēr jāuzsver iepriekš minētas

⁴³ Meikališa Ā. Drošības līdzekļu kriminālprocedūrālā reglamentācija Latvijas likumdošanā. Rīga, 1995, 44. lpp.

kombinēšanas pamatotības un lietderīguma izvērtējuma nepieciešamību katrā piemērošanas gadījumā.

Dzīvesvietas maiņas paziņošana (KPL 252.¹ pants) ir aizdomās turētā vai apsūdzētā rakstveida saistība nekavējoties, bet ne vēlāk kā vienas darba dienas laikā rakstveidā informēt procesa virzītāju par dzīvesvietas maiņu, norādot dzīvesvietas jauno adresi. Šis drošības līdzeklis tika ieviests KPL 01.07.2012., stājoties spēkā likumam “Grozījumi Kriminālprocesa likumā”⁴⁴, pieņemtajam 24.05.2012. Analizējot šī drošības līdzekļa tiesisko reglamentāciju, var atzīmēt, ka šī drošības līdzekļa formulējumā nav precīzi atrunāts, no kura brīža aizdomās turētajam vai apsūdzētajam rodas pienākums informēt procesa virzītāju par dzīves vietas maiņu. Tas rada grūtības procesa virzītājam, piemērojot šo drošības līdzekli un skaidrojot personai, kad būtu jāziņo par dzīvesvietas maiņu, lai ievērotu likuma prasības. Šo drošības līdzekli reglamentējošā KPL panta redakcija varētu būt formulēta šādi: *„Dzīvesvietas maiņas paziņošana ir aizdomās turētā vai apsūdzētā rakstveida saistība nekavējoties, bet ne vēlāk kā vienas darba dienas laikā no dzīvesvietas maiņas dienas rakstveidā informēt procesa virzītāju par dzīvesvietas maiņu, norādot dzīvesvietas jauno adresi”*.

Pieteikšanās noteiktā laikā policijas iestādē (KPL 252.² pants) ir ar procesa virzītāja lēmumu uzlikts pienākums aizdomās turētajam vai apsūdzētajam lēmumā noteiktajā laikā pieteikties policijas iestādē pēc savas dzīvesvietas. Līdzīgi kā drošības līdzeklis „dzīvesvietas maiņas paziņošana” – šis drošības līdzeklis tika ieviests KPL 01.07.2012. Jānorāda, ka šī drošības līdzekļa ieviešana KPL visnotaļ atbalstāma, tomēr ieteicams papildināt šo drošības līdzekli reglamentējošo tiesību normu ar būtisku precizējumu, nosakot pieteikšanās biežumu policijas iestādē. Tādējādi izvirzāms priekšlikums KPL

⁴⁴ Grozījumi Kriminālprocesa likumā. Latvijas Republikas likums („LV”, 92 (4695), 13.06.2012.;) [stājas spēkā 01.07.2012.].

252.² pantu izteikt šādi: „*Pieteikšanās noteiktā laikā policijas iestādē ir ar procesa virzītāja lēmumu uzlikts pienākums aizdomās turētajam vai apsūdzētajam lēmumā noteiktajā laikā, bet ne biežāk ka trīs reizes nedēļā pieteikties policijas iestādē pēc savas dzīvesvietas*”.

Aizliegums tuvoties noteiktai personai vai vietai (KPL 253.pants) ir ar procesa virzītāja lēmumu noteiktais ierobežojums aizdomās turētajām vai apsūdzētajām (KPL 253.panta 1.daļa): atrasties attiecīgai personai tuvāk par lēmuma norādīto attālumu; izvairīties no fiziska vai vizuāla kontakta ar attiecīgo personu; neizmantojot nekādus sakaru līdzekļus vai informācijas nodošanas paņēmienus, lai kontaktētos ar šo personu. Piemērojot šo drošības līdzekli, ir jāpieņem motivēts lēmums, kurā aizdomās turētajām vai apsūdzētajām ir precīzi jānorāda ierobežojumi. Savukārt, aizliegums tuvoties noteiktai vietai (KPL 253.panta 2.daļa) ir ar procesa virzītāja lēmumu noteikts ierobežojums personai: apmeklēt attiecīgo vietu, vai atrasties tai tuvāk par lēmumā minēto attālumu. Piekritot citu autoru viedoklim jāsecina⁴⁵, ka faktiski šī drošības līdzekļa pārkāpšanas pārbaude vairumā gadījumu sāksies tikai pēc kādas personas paziņojuma, ka aizdomās turētais vai apsūdzētais ir pārkāpis šī drošības līdzekļa nosacījumus, līdz ar ko par šī drošības līdzekļa piemērošanu būtu jāinformē arī persona, kurai apsūdzētais, aizdomās turētais nav tiesīgs tuvoties. Tādēļ būtu izvirzāms priekšlikums papildināt KPL 253.panta 1.daļu ar otru teikumu: „*Par šī ierobežojuma piemērošanu jāinformē arī persona, kurai aizdomās turētais vai apsūdzētais saskaņā ar pieņemto lēmumu nav tiesīgs tuvoties*”.

Noteiktas nodarbošanās aizliegums (KPL 254.pants) nozīme, ka ar procesa virzītāja pieņemto lēmumu aizdomās turētajam vai apsūdzētajām tiek

⁴⁵ Skat., piemēram, Meikališa Ā. Kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu piemērošanas mehānisms kriminālprocesā.// Zinātniski praktiskā konference „Latvijas Kriminālprocesa likuma piemērošanas pirmā gada problēmas”. Rīga, 2006, 152.lpp.; Judins A. Ar brīvības atņemšanu nesaistītie drošības līdzekļi. – Rīga: Providus, 2008. – lpp. 76.

noteikts ierobežojums uz laiku veikt noteikta veida nodarbošanos (darbības) vai pildīt konkrēta amata (darba) pienākumus. Šī drošības līdzekļa piemērošana nozīmē Satversmes 106.pantā deklarēto personas tiesību brīvi izvēlēties nodarbošanos un darba vietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai ierobežošanu. Šajā gadījumā varētu atklāties problemātiskie aspekti situācijā, kad personai ir liegta viņas ikdienas nodarbe un, līdz ar to iespēja saņemt atalgojumu, un tai pašā laikā viņai nav likumīgu iespēju strādāt citā darbā un tādējādi iegūt iztikai nepieciešamos līdzekļus⁴⁶.

Aizliegums izbraukt no valsts (KPL 255.pants) ir ar procesa virzītāja lēmumu noteikts ierobežojums aizdomās turētajam vai apsūdzētajam izbraukt no valsts bez procesa virzītāja atļaujas. Šis drošības līdzeklis ierobežo personas tiesības brīvi izbraukt no Latvijas, kas ir paredzētas Satversmes 98.pantā. Analizējot šī drošības līdzekļa būtību, jāatzīmē, ka personai, kurai tas ir piemērots, ir tiesības brīvi pārvietoties valsts teritorijā, tomēr tai jāsaņem procesa virzītāja atļauja, lai izbrauktu no valsts. Jāpiezīmē, ka KPL nav atrunāta šīs atļaujas saņemšanas kārtība un forma (rakstiska vai mutiska). Tādēļ, būtu izvirzāms priekšlikums paredzēt procesa virzītāja rakstveida atļaujas saņemšanu.

Uzturēšanās noteiktā vietā (KPL 256.pants) ir aizdomās turētā vai apsūdzētā rakstveida saistība uzturēties procesa virzītāja norādītajā laikā un noteiktajā vietā, vai neatstāt ilgāk par 24 stundām konkrēti norādīto dzīves vai pagaidu uzturēšanās vietu bez procesa virzītāja atļaujas, kā arī bez kavēšanās ierasties pēc procesa virzītāja uzaicinājuma vai izpildīt citus kriminālprocesuālos pienākumus.

Interpretējot šī drošības līdzekļa tiesisko reglamentāciju, var noteikt, ka atšķirībā no iepriekšējās redakcijas spēkā esoša redakcija ir papildināta ar

⁴⁶ Meikališa Ā. Kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu piemērošanas mehānisms kriminālprocesā. //Zinātniski praktiskā konference „Latvijas Kriminālprocesa likuma piemērošanas pirmā gada problēmas”, Rīga, 2006, 153.lpp.

pienākumu aizdomās turētajai vai apsūdzētajai personai *uzturēties procesa virzītāja norādītajā laikā un noteiktajā vietā*. Šī formulējuma vispārīgais raksturs var apgrūtināt minētā drošības līdzekļa praktisko piemērošanu. Tāpat arī uzliktā pienākuma ievērošanas pārbaude nav vērtējama viennozīmīgi, jo analizējot vārda „vieta” nozīmi latviešu valodas skaidrojošā vārdnīcā⁴⁷ tika atrasti vairāki šī vārda skaidrojumi. Iepriekš minētais rada nosacījumus pārāk brīvai KPL 256.panta interpretācijai.

Promocijas darba ietvaros izsakot priekšlikumu par KPL 256.pantā paredzētā drošības līdzekļa *uzturēšanās noteiktā vietā* tiesisko regulējumu, būtu ieteicams iepriekš minētu pantu izteikt šādi: „*Uzturēšanās noteiktā vietā ir aizdomās turētā vai apsūdzētā rakstveida saistība uzturēties procesa virzītāja norādītajā laikā un noteiktajā vietā, kuru aizdomās turētais vai apsūdzētais norādīja kā savu dzīves vai pagaidu uzturēšanās vietu, vai neatstāt ilgāk par 24 stundām konkrēti norādīto dzīves vai pagaidu uzturēšanās vietu bez procesa virzītāja atļaujas, kā arī bez kavēšanās ierasties pēc procesa virzītāja uzaicinājuma vai izpildīt citus kriminālprocesuālos pienākumus*”.

Drošības nauda (KPL 257.pants) ir ar procesa virzītāja lēmumu noteiktā naudas summa, kas nodota procesa virzītāja noteiktās kredītiestādes depozīta (glabāšanā), lai nodrošinātu aizdomās turētā vai apsūdzētā ierašanos pēc procesa virzītāja uzaicinājuma un citu likumā noteikto procesuālo pienākumu izpildi.

KPL nav noteikti ierobežojumi attiecība uz personu loku, kas var iemaksāt drošības naudu – to var izdarīt jebkura persona neatkarīgi no tās attiecībām ar aizdomās turēto vai apsūdzēto. Jāatzīmē, ka juridiskajā literatūrā tika apspriests jautājums par drošības naudas devēju institūta izveidi⁴⁸. Tā

⁴⁷ Skaidrojošā vārdnīca. <http://www.tezaurs.lv/sv/?w=vieta>

⁴⁸ Перыхова Т. Залог как мера пресечения // IV Starptautiskās jauno pētnieku un studentu zinātniski praktiskās konferences ”Izaicinājumu un iespēju laiks: problēmas, risinājumi, perspektīvas” rakstu krājums, Rīga: 2014, 84.–88.lpp.

kompetenču ietvaros būtu drošības naudas par aizdomās turēto vai apsūdzēto personu iemaksa, veikta par atlīdzību, kas ļautu paplašināt subjektu loku un piemērot šo drošības līdzekli ne tikai turīgām personām. Jādomā, kā arī Latvijā būtu atbalstāma ideja veidot profesionālo drošības naudas devēju institūtu, kas veicinātu šī drošības līdzekļa biežāku piemērošanu, uzsverot šī drošības līdzekļa humanitātes pazīmi. Savukārt šo naudas devēju interese būtu atlīdzības saņemšana. Jāuzsver, ka KPL paredz drošības naudas iemaksas termiņu – vienu mēnesi no apcietinājuma piemērošanas brīža, ja personai ir piemērots apcietinājums un to ir iespējams aizstāt ar drošības naudu. Savukārt, gadījumā, kad drošības nauda tiek piemērota kā patstāvīgs drošības līdzeklis, tās iemaksas termiņš nav noteikts. Lai atrisinātu šo problēmu, var izvirzīt priekšlikumu papildināt KPL 257.panta 3.daļu ar teikumu „*Drošības nauda iemaksājama 10 dienu laikā no lēmuma par šī drošības līdzekļa piemērošanu pieņemšanas dienas, bet drošības naudas apmēra pārsūdzēšanas gadījumā – 10 dienu laikā no izmeklēšanas tiesneša lēmuma saņemšanas*”.

ECT ieskatā⁴⁹, lemjot par apcietinājuma piemērošanu, tiesnesim būtu jāizvērtē iespēja piemērot ar brīvības atņemšanu nesaistīto drošības līdzekli, tai skaitā, arī drošības naudu. Automātiskais atteikums bez tiesas kontroles piemērot drošības naudu ir ECK 5.panta 3.punkta pārkāpums⁵⁰. Jāatzīmē, ka ECK 5.panta 3.punktā paredzētas garantijas mērķis ir nevis nodrošināt noziedzīga nodarījuma rezultātā nodarīta mantiskā kaitējuma atlīdzināšanu, bet nodrošināt aizdomās turēta vai apsūdzēta pienākumu pildīšanu.

⁴⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Vrenčev v. Serbia*, judgement of 23 September 2008, application no.2361/05. [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-88554#{"itemid":\["001-88554"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-88554#{"itemid":["001-88554"])

⁵⁰ Skat., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Piruzyan v. Armenia*, judgement of 26 June 2012, application no. 33376/07. <http://sim.law.uu.nl/SIM/CaseLaw/hof.nsf/d0cd2c2c444d8d94c12567c2002de990/bd5e02e2a1b3d224c1257a22003f916e?OpenDocument>; Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *S.B.C. v. the United Kingdom*, judgement of 19 June 2001, application no.39360/98. <http://sim.law.uu.nl/SIM/CaseLaw/hof.nsf/d0cd2c2c444d8d94c12567c2002de990/c6235da654fd924c1256a7100366ced?OpenDocument>

Promocijas darba autore secina, ka drošības līdzekļa *drošības nauda* piemērošana ietekmē personas mantiskās intereses, tādā veidā efektīvi motivējot personu pildīt savus pienākumus kriminālprocesā. Drošības nauda, būdama apcietinājuma alternatīva, neierobežo personas brīvību un neaizskaramību, vienlaikus mazinot valsts izdevumus saistībā ar personas turēšanu apcietinājumā.

Personisks galvojums (KPL 258.pants) ir rakstveida saistība, ar kuru fiziskā persona saskaņā ar procesa virzītāja lēmumu par drošības līdzekļa piemērošanu galvo, ka aizdomās turētais vai apsūdzētais ieradīsies pēc procesa virzītāja uzaicinājuma un izpildīs citus procesuālos pienākumus. Par personisku galvinieku var būt fiziskā persona, kura ir izteikusi tādu vēlēšanos un par kuru procesa virzītājam ir radusies pārliecība, ka tā varēs nodrošināt saistību izpildi; personiskiem galviniekiem jābūt ne mazāk par diviem. Pieņemot galvojumu, procesa virzītājs informē galviniekus par konkrētā kriminālprocesa būtību, sakarā ar kuru piemērots šis drošības līdzeklis, un izskaidro sekas, kādas iestāsies, ja drošības līdzekļa noteikumi netiks ievēroti. Gadījumā, ja drošības līdzekļa noteikumi tiks pārkāpti, ar izmeklēšanas tiesneša vai tiesas lēmumu galviniekam uzliek piespiedu naudu 10 līdz 30 Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu apmērā.

Jānorāda, ka KPL neparedz personiskiem galviniekiem iespēju atteikties no uzņemto saistību pildīšanas. Salīdzinājumā, šī iespēja paredzēta KPL ļaujot vienības komandierim (priekšniekam), kura pārraudzībā nodots karavīrs, jebkurā laikā atteikties no karavīra pārraudzības. Jādomā, ka šīs iespējas iztrūkums personisko galvinieku gadījumā nav pamatots. Līdz ar to var izvirzīt priekšlikumu izteikt KPL 258.panta 2.daļu šādā redakcijā: „*Par personisku galvinieku var būt fiziskā persona, kura ir izteikusi tādu vēlēšanos un par kuru procesa virzītājam ir radusies pārliecība, ka tā varēs nodrošināt saistību izpildi. Personiskiem galviniekiem jābūt ne mazāk par diviem. Personiskais galvinieks var jebkurā laikā atteikties no galvinieka pienākumiem*”. Turklāt

jānorāda, ka KPL 258.panta 4.daļā paredzētas tiesiskās sekas par šī drošības līdzekļa noteikumu pārkāpšanu – piespiedu naudas uzlikšana 10 līdz 30 Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu apmērā vērtējamās kā nesamērīgas, kas drīzāk varētu nevis motivēt, bet atturēt potenciālo galvinieku no saistību uzņemšanas. Jāpiebilst, ka citu drošības līdzekļu – *karavīra nodošana vienības komandiera (priekšnieka) pārraudzībā un nepilngadīgā nodošana vecāku vai aizbildņu pārraudzībā* prasību neievērošana izraisa tiesiskās sekas, proti, piespiedu naudas uzlikšanas iespējamību līdz 10 Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu apmēram vienības komandierim (priekšniekam), kura pārraudzībā atrodas karavīrs, vai personām, kuru pārraudzībā atrodas nepilngadīgais. Lai panāktu vienveidību jautājumā saistībā ar tiesisko seku regulējumu, būtu izvirzāms priekšlikums KPL 258.panta 4.daļu izteikt šādi: „*Ja šī drošības līdzekļa noteikumi tiek pārkāpti, ar izmeklēšanas tiesneša vai tiesas lēmumu galviniekam var uzlikt piespiedu naudu līdz 10 Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu apmēram*”.

Karavīra nodošana vienības komandiera (priekšnieka) pārraudzībā (KPL 259.pants) ir vienības komandiera (priekšnieka) rakstveida saistība saskaņā ar procesa virzītāja lēmumu par drošības līdzekļa piemērošanu nodrošināt, ka aizdomās turētais vai apsūdzētais karavīrs ieradīsies pēc procesa virzītāja uzaicinājuma un izpildīs citus procesuālos pienākumus. Karavīra nodošana vienības komandiera (priekšnieka) pārraudzībā ir piemērojama tikai ar vienības komandiera (priekšnieka) piekrišanu. Karavīra statuss ir tiesiskais stāvoklis, pildot aktīvo dienestu, un šo statusu viņš zaudē, izbeigdams pildīt aktīvo dienestu. Paliek neskaidrs jautājums par komandiera (priekšnieka) iespēju nodrošināt aizdomās turēta vai apsūdzēta karavīra kriminālprocesuālo pienākumu izpildi laikā, kad karavīrs atrodas atvaļinājumā. Šajā gadījumā, būtu pamatoti uz atvaļinājuma laiku grozīt karavīram piemēroto drošības līdzekli *karavīra nodošana vienības komandiera (priekšnieka) pārraudzībā*.

Nepilngadīgā nodošana vecāku vai aizbildņu pārraudzībā (KPL 260.pants) izpaužas kā vienas personas vai vairāku šo personu rakstveida saistība saskaņā ar procesa virzītāja lēmumu par drošības līdzekļa piemērošanu nodrošināt, ka nepilngadīgais aizdomās turētais vai apsūdzētais ieradīsies pēc procesa virzītāja uzaicinājuma un izpildīs citus procesuālos pienākumus. Šīs drošības līdzeklis piemērojams tikai ar šo personu un paša nepilngadīgā piekrišanu. Līdzīgi KPL 258.panta 4.daļas un KPL 259.panta 4.daļas tiesiskai reglamentācijai, KPL 260.panta 5.daļa paredz tiesiskās sekas par drošības līdzekļa noteikumu neievērošanu, proti, ja nepilngadīgais aizdomās turētais vai apsūdzētais nepilda savus procesuālos pienākumus, izmeklēšanas tiesnesis vai tiesa var uzlikt piespiedu naudu līdz 10 Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu apmēram. Analizējot KPL 258., 259. un 260.panta tiesiskās reglamentācijas īpatnības jāatzīmē, ka procesuālās sankcijas - piespiedu naudas uzlikšana drošības līdzekļu karavīra nodošana vienības komandiera (priekšnieka) pārraudzībā un nepilngadīgā nodošana vecāku vai aizbildņu pārraudzībā noteikumu pārkāpšanas gadījumā ir izmeklēšanas tiesneša vai tiesas procesuālā iespēja, nevis procesuāls pienākums, kā tas ir paredzēts KPL 258.pantā paredzētā drošības līdzekļa personisks galvojums noteikumu pārkāpšanas gadījumā⁵¹. Turklāt iepriekš jau tika izteikts priekšlikums vienādot šādu pieeju, izdarot grozījumus KPL 258.panta 4.daļā.

Nodošana policijas uzraudzībā (KPL 261.pants), tā būtība ir aizdomās turētā vai apsūdzētā pārvietošanās un rīcības brīvības ierobežošana ar

⁵¹ Skat., piemēram, KPL 258.panta 4. daļu: Ja šā drošības līdzekļa noteikumi tiek pārkāpti, ar izmeklēšanas tiesneša vai tiesas lēmumu galviniekam uzlikt piespiedu naudu 10 līdz 30 Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu apmērā; KPL 259.panta 4.daļu: Ja aizdomās turētais vai apsūdzētais nepilda savas saistības, vienības komandierim (priekšniekam), kura pārraudzībā viņš atrodas, izmeklēšanas tiesnesis vai tiesa var uzlikt piespiedu naudu līdz 10 Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu apmēram; KPL 260.panta 5.daļu: Ja nepilngadīgais aizdomās turētais vai apsūdzētais nepilda savus procesuālos pienākumus, personām, kuru pārraudzībā viņš atrodas, izmeklēšanas tiesnesis vai tiesa var uzlikt piespiedu naudu līdz 10 Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu apmēram.

noteikumiem – proti, šādiem ierobežojumiem: bez procesa virzītāja atļaujas nedrīkst mainīt pastāvīgo vai pagaidu dzīvesvietu; apmeklēt norādītas vietas vai iestādes; tikties ar norādītām personām. Turklāt, noteiktās diennakts stundās jāatrodas savā dzīvesvietā, un ne biežāk kā trīs reizes nedēļā jāpiesakās attiecīgajā policijas iestādē pēc savas dzīvesvietas. Ierobežojumi nosakāmi, ņemot vērā aizdomās turētā vai apsūdzētā darba vai mācību apstākļus.

Lai pārbaudītu personas pārvietošanās un rīcības brīvības ierobežojumu ievērošanu, policijas darbiniekiem ir tiesības apmeklēt personu lēmumā norādītajā dzīvesvietā pie tās ārdurvīm. Personai ir pienākums pārbaudes laikā atvērt dzīvesvietas ārdurvis un atrasties pie tām policijas darbinieka redzeslokā līdz pārbaudes beigām.

Pēc profesores K. Stradas-Rozenbergas atziņas⁵², bažas izraisa likumdevēja atšķirīgā pieeja terminu lietojumā attiecībā uz vietu, kuras paziņošanas, nemainīšanas, neatstāšanas u.tml. pienākums tiek uzlikts attiecīgajām personām. Tā, piemēram, jau pieminētajā KPL 252.¹ pantā tā ir „dzīvesvieta”, KPL 256.panta jaunajā redakcijā tā ir „dzīvesvieta vai pagaidu uzturēšanās vieta”, KPL 261.pantā – „pastāvīgā vai pagaidu dzīves vieta”. Atļaušos apšaubīt, vai tiešām likumdevējs apzināti pieļāvis šādu jēdzienu atšķirību un katrs no tiem ir ar savu pastāvīgu, nošķiramu saturu konkrētos apstākļos. Līdz ar to viņa bija izteikusi visnotaļ pamatotu priekšlikumu par to vienveidīga pielietojuma ieviešanu, kas pēc promocijas darba autores domām varētu būt termins „dzīvesvieta”. Darba autore, papildinot iepriekš atzīmēto, uzsver, ka Dzīvesvietas deklarēšanas likumā likumdevējs „dzīvesvietu” definē šādi: „Dzīvesvieta ir jebkura personas brīvi izraudzīta ar nekustamo īpašumu saistīta vieta (ar adresi), kurā persona labprātīgi apmetusies ar tieši vai klusējot izteiktu nodomu tur dzīvot, kurā dzīvot tai ir tiesisks pamats un kuru šī persona

⁵² Strada-Rozenberga K. Tiesu darbam aktuālākais 2012. gada 24. maija kriminālprocesa likuma grozījumos // Augstākās tiesas biļetens, 2013, 6: 73.–81.lpp. http://at.gov.lv/files/uploads/files/docs/2013/ATBiletens6_web.pdf

atzīst par vietu, kur tā sasniedzama tiesiskajās attiecībās ar valsti un pašvaldību”⁵³.

Jānorāda, ka spēkā esošais drošības līdzekļu termiņu regulējums atbilst Eiropas Padomes Ministru komitejas Rekomendācijas Nr.R(92) 16 dalībvalstīm par Eiropas noteikumiem par sabiedrībā izmantojamām sankcijām un līdzekļiem⁵⁴ nostādņēm. Minētajā Rekomendācijā uzsvērts, ka neviens līdzeklis nevar būt piemērots uz nenoteiktu laiku; šī līdzekļa piemērošanas ilgumu saskaņā ar likumu nosaka attiecīga institūcija. Turklāt līdzekļa piemērošanas ilgumam ir jābūt proporcionālam tā nodarījuma smagumam, par kura izdarīšanu persona tiek turēta aizdomās vai apsūdzēta, kā arī jāņem vērā ikviena personiskie apstākļi.

Runājot par ar brīvības atņemšanu nesaistīto drošības līdzekļu sistēmas pilnveidošanas perspektīvām jāuzsver jauna drošības līdzekļa veida – elektroniskās uzraudzības ieviešanas lietderīgumu. Jāatzīmē, ka, elektroniskās uzraudzības ierīce varētu tikt izmantota arī citu drošības līdzekļu (aizliegums tuvoties noteiktai personai vai vietai, aizliegums izbraukt no valsts, uzturēšanās noteiktā vietā, nodošana policijas uzraudzībā, mājas arests) uzlikto ierobežojumu ievērošanas kontrolei. Jādoma, ka elektroniskā uzraudzība, iespējams, ietekmētu personas uzvedību, atturot to no drošības līdzekļa ietvaros personai noteikto pienākumu pārkāpšanas. Tāpat, personas elektroniskās uzraudzības ieviešana varētu ļaut optimizēt drošības līdzekļa nodošana policijas uzraudzībā izpildes kontroli, novēršot nepieciešamību policijas darbiniekiem regulāri apmeklēt aizdomās turēto un apsūdzēto personu tās dzīvesvietā. Neapšaubāmi, personas elektroniskās uzraudzības kā patstāvīga

⁵³ Dzīvesvietas deklarēšanas likums. Latvijas Republikas likums ("LV", 104 (2679), 08.07.2002.; Ziņotājs, 16, 22.08.2002.) [stājas spēkā 01.07.2003.] ar grozījumiem.

⁵⁴ Recommendation No.R(92)16 of the Committee of Ministers to member states on the European rules on community sanctions and measures// [http://pjp-eu.coe.int/documents/3983922/6970334/CMRec+\(92\)+16+on+the+European+rules+on+community+sanctions+and+measures.pdf/01647732-1cf7-4ea8-88ba-2c041bc3f5d6](http://pjp-eu.coe.int/documents/3983922/6970334/CMRec+(92)+16+on+the+European+rules+on+community+sanctions+and+measures.pdf/01647732-1cf7-4ea8-88ba-2c041bc3f5d6)

drošības līdzekļa ieviešana KPL būtu visnotaļ atbalstāma un nozīmētu mūsdienu tehnoloģiju pielietošanu kriminālprocesa interešu nodrošināšanai, sekmējot ar brīvības atņemšanu saistīto alternatīvu drošības līdzekļu piemērošanu.

Nenoliedzot ar brīvības atņemšanu saistīto kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu piemērošanas nepieciešamību konkrētajos gadījumos, jātiecas katrā gadījumā rūpīgi apsvērt iespēju piemērot mazāk intruzīvo piespiedu līdzekli. Personas tiesību aizsardzība nostiprināta ECK 5.pantā, nosakot tās fundamentālo nozīmi demokrātiskā sabiedrībā⁵⁵. Jebkura nelikumīga brīvības atņemšana nozīmē šo garantiju pilnīgu noliegšanu, kas savukārt, ir ECK 5.panta rupjš pārkāpums⁵⁶. Personas brīvība ir pamatnosacījums, kas piemīt visiem. Tās atņemšanai var būt tieša nelabvēlīga ietekme uz citām tiesībām, piemēram, tiesībām uz ģimenes un privāto dzīvi⁵⁷, tiesībām paust savu viedokli⁵⁸, tiesībām uz pārvietošanās brīvību, u.c.. Vēl vairāk, jebkura brīvības atņemšana nepārprotami padara personu par viegli ievainojamu, pastāvot riskam tikt pakļautai spīdzināšanai, necilvēcīgai un personas cieņu pazemojošai apiešanai. Ar brīvības atņemšanu saistīto procesuālo piespiedu līdzekļu tiesiskā regulējuma analīze tiek uzsākta ar kriminālprocesuālās aizturēšanas analīzi.

⁵⁵ Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms as amended by Protocols No.11 and No.14. <http://conventions.coe.int/treaty/en/treaties/html/005.htm>

⁵⁶ Skat., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumus lietā: *Cicek v. Turkey*, judgment of 27 february 2001, application no. 25704/94, para 164, <http://echr.ketse.com/doc/25704.94-en-20010227/>; Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumus lietā: *Luluev and Others v Russia*, judgment of 9 November 2006, application no. 69480/01, para §122. 350, <http://www.srji.org/resources/search/52/>

⁵⁷ Roagna I. Protecting the right to respect for private and family life under the European Convention on Human Rights. Council of Europe, Strasbourg, 2012, http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/capacitybuilding/Source/documentation/hb11_privatelife_en.pdf

⁵⁸ Murdoch J. Protecting the right to freedom of thought, conscience and religion under the European Convention on Human Rights. Council of Europe, Strasbourg, 2012, http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/capacitybuilding/Source/documentation/hb09_rightfreedom_en.pdf

Jānorāda, ka tiesības uz *habeas corpus* vai *amparo* procedūru, kas vairākkārt tika analizētas ECT lietās⁵⁹ nozīmē, ka ikvienai personai, kurai atņemta brīvība viņu aizturot vai arestējot, ir tiesības nekavējoties nonākt tiesas priekšā, kura lems par brīvības atņemšanas tiesiskumu un atbilstību likumā noteiktai kārtībai, kas ir nepieciešama, lai konstatētu iespējamās cietsirdīgas izturēšanas pazīmes pret aizturēto un minimizētu jebkuru nepamatotu personas brīvības ierobežošanu⁶⁰.

Runājot par procesuālo pārkāpumu, kas pieļauti aizturēšanas laikā, ietekmi uz pierādījumiem un to pieļaujamību var atzīmēt, ka šie pārkāpumi noteikti būtu izvērtējami, bet tomēr tie neietekmē pierādījumu pieļaujamību. Savukārt, pārkāpumi, kas pieļauti aizturēšanas laikā veikto izmeklēšanas darbību laikā – tādu kā, piemēram, kratīšana, pratināšanā, uzrādīšana atpazīšanai, konfrontēšana u.c., gluži otrādi, ietekmē pierādījumu pieļaujamību, un tie varētu būt par pierādījumu apšaubīšanas pamatu.

Nemazinot ar brīvības atņemšanu saistīto piespiedu līdzekļu nozīmīgumu valsts piespiedu mehānismā, jāuzsver, ka nedrīkst aizmirst par šī jautājuma ekonomisko aspektu, jo kriminālprocesuālo ar brīvības atņemšanu

⁵⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *the Lamy v. Belgium*, judgment of 30 March 1989, Series A no. 151, § 27, application no. 10444/83, www.Echr.coe.int/Documents/Stats_violation_1959_2012_ENG.pdf; Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Lavents v. Latvia*, judgement of 28 November 2002, application no. 58442/00, <http://sim.law.uu.nl/sim/caselaw/Hof.nsf/1d4d0dd240bfee7ec12568490035df05/e39a38852cec221d41256c800045eb6e?OpenDocument>; Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Brogan and others v. the United Kingdom*, judgement of 29 November 1988, application no. 11209/84; 11234/84; 11266/84; 11386/85, [rd ed., - 1-672 p. http://www.amazon.com/Criminal-Procedure-A-Contemporary-Perspective/dp/1449652344#reader_1449652344">http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57450#{\"itemid\":\[\"001-57450\"\]};European Court of Human Rights Finds Violations of the European Human Rights Convention in German Pre-trial Detention Procedures. German Law Journal. http://www.germanlawjournal.com/article.php?id=56; Acker J.R., Brody D.C. Criminal procedure. – 2013. 3rd ed., - 1-672 p. http://www.amazon.com/Criminal-Procedure-A-Contemporary-Perspective/dp/1449652344#reader_1449652344](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57450#{\)

⁶⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *McKay v. the United Kingdom*, judgement of 3 October 2006, application no.543/03, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-77177>

saistīto piespiedu līdzekļu pielietošana paredz lielākus izdevumus no valsts budžeta. Jo lielāks ir aizturēto un apcietināto personu skaits, jo lielāks finansiālais slogs ir uzlikts valstij. Savukārt samazināt šos izdevumus ļauj rūpīgi izvērtēta, pamatota, individualizēta ar brīvības atņemšanu saistīto piespiedu līdzekļu piemērošana.

Jāatzīmē, ka ECT ieskatā lēmumā par apcietinājumu jānorāda konkrētie apcietinājuma pamati, kā arī jānorāda apcietinājuma maksimālais termiņš⁶¹. Pieņemot lēmumu par apcietinājuma turpmāku piemērošanu tiesai jāsniedz skaidrojums, kāpēc ticis pieņemts tieši šāds lēmums. Ja arī sākotnēji ir bijis pamats personas apcietināšanai, jāņem vērā, ka ar laiku šāds pamatojums var kļūt nepietiekams⁶². ECT arī uzsver, ka 1998.–2000.gados Latvijā drošības līdzekļa apcietinājuma piemērošana nepārprotami nekritiskā veidā novērtējama kā sistēmiska problēma. Pēc Latvijas valsts prezidenta Konstitucionālo tiesību komisijas locekļa M. Mita domām, šis ECT konstatētais sistēmiskais pārkāpums attiecībā uz apcietinājuma piemērošanu liecina par vairākkartēju, ilgstošu un nopietnu pārkāpumu pastāvēšanu tiesību uz personas brīvību un drošību jomā⁶³. Savukārt, sociālo zinātņu doktors A. Nevera atzīmē, ka risinot jautājumu par apcietinājuma turpmākas piemērošanas nepieciešamību būtu jāizmanto ECT judikatūrā nodibinātos kritērijus⁶⁴, proti, apcietināšanas turpmākas piemērošanas nepieciešamību pamatojošo faktu nozīmīgums, to

⁶¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Meloni v. Switzerland*, judgement of 10 July 2008, application no. 61697/00. [http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/pages/search.aspx#{\"itemid\":\[\"001-85776\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/pages/search.aspx#{\)

⁶² Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Estrikh v. Latvia*, judgement of 18 January 2007, application no. 73819/01. <http://sim.law.uu.nl/SIM/CaseLaw/hof.nsf/233813e697620022c1256864005232b7/0ca9c88419c27167c125726c00345d00?OpenDocument>

⁶³ Mits M. Eiropas Savienības prasības cilvēktiesību jomā – strap mājas darbiem un brīvlaiku Latvijā. Eiropas Savienība un tiesiska valsts: Latvijas pieredze, Rīgas Juridiskā augstskola. - Rīga, 2009, 70.–85.lpp.

⁶⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Pélissier and Sassi v. France*, judgement of 25 March 1999, application no. 25444/94. [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-8226#{\"itemid\":\[\"001-58226\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-8226#{\)

pietiekamība un rūpīgs izvērtējums⁶⁵. Neskatoties uz to, ka paredzamā soda bargums ir būtisks elements, izvērtējot risku neierasties tiesā vai atkārtoti izdarīt likumpārkāpumu, apsūdzības smagums vien nevar būt pamatojums ilgstošai turēšanai pirmstiesas apcietinājumā⁶⁶. Kriminālprocesuālajā likumā noteiktie apcietinājuma termiņi ir būtiskā personas tiesību procesuāla garantija. Nav pieļaujama pārmērīgi ilgstoša apcietinājuma piemērošana, kas drošības līdzekli pārvērš par spīdzināšanas līdzekli.

ECT nolēmumos vairākkārt tika uzsvērts procesuālās līdztiesības princips (*equality of arms principle*), kas saistīts ar tiesībām uz taisnīgu tiesu un paredz, ka personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, ir tiesības piekļūt informācijai, kas ir nozīmīga šīs personas apcietinājuma tiesiskuma pārbaudei⁶⁷. Šis princips ir instruments, kas nodrošina taisnīgumu un proporcionālītāti, samērojot valsts piespiešanu ar personas, kurai ir tiesības uz

⁶⁵ Skat., piemēram, Nevera A. Imposition and extension of detention: standards of the European Court of Human Rights and Lithuania's practice. // Administratīvā un Kriminālā Justīcija, 2013, Nr.3(64), 48.-58. lpp.; Sluiter G. International Criminal Procedure. Rules and Principles // G. Sluiter, H. Friman, S. Linton, S. Zappala, S. Vasiliev (Eds.). – 2013, - Oxford University Press, Oxford, 1–1681.

⁶⁶ Skat., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Piechowicz v. Poland*, judgement of 17 April 2012, application no. 20071/07, <http://www.tiesibsargs.lv/files/content/spriedumi/Pjehovics%20pret%20Poliju%20%28Piechowicz%20v.%20Poland%29.pdf>; Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Micha v. Poland*, judgement of 4 May 2006, application no. 13425/02, <http://sim.law.uu.nl/sim/caselaw/Hof.nsf/1d4d0dd240bfee7ec12568490035df05/56c9c49b5a9f466ec125716100418250?OpenDocument>

⁶⁷ Skat., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Garcia Alva v. Germany*, judgement of 13 February 2001, application no. 23541/94. [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-59208#{\"itemid\":\[\"001-59208\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-59208#{\); Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *the Lamy v. Belgium*, judgment of 30 March 1989, Series A no. 151, § 27, application no. 10444/83. www.Echr.coe.int/Documents/Stats_violation_1959_2012_ENG.pdf; Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Nikolova v. Bulgaria*, judgement of 25 March 1999, application no. 31195/96. [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58228#{\"itemid\":\[\"001-58228\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58228#{\); Gabrāns M. Aizturētas personas tiesību zināt aizturēšanas iemeslu analīze // Transformācijas process tiesībās, reģionālajā ekonomikā un ekonomiskajā politikā: ekonomiski-politisko un tiesisko attiecību aktuālās problēmas. II Starptautiskās zinātniski praktiskās konferences rakstu krājums. – Rīga, - 2014, 55.–60.lpp.

aizstāvību, procesuālām garantijām. Pēdējo gadu laikā ir ievērojami uzlabojusies nacionālo tiesu izpratne par ECK standartiem ar apcietinājuma piemērošanu un tā termiņa pagarināšanu saistītajiem jautājumiem, arvien vairāk formālu pieeju aizstājot ar motivētu izvērtējumu, ņemot vērā katras lietas individuālos apstākļus. Turklāt, nacionālajā līmenī šobrīd gan teorijā, gan praksē pastāv efektīvs tiesību aizsardzības līdzeklis sūdzībām par pārmērīgu kriminālprocesa ilgumu⁶⁸.

Mājas arestam kā apcietinājuma alternatīvai ir būtiska nozīme kriminālprocesuālo drošības līdzekļu sistēmā, kas, nenoliedzami, liecina par krimināltiesību politikas humanizāciju. ECT skatījumā, lemjot, vai indivīdam tika „atņemta brīvība”, jāņem vērā tādu kritēriju kā darbības veids, ilgums, sekas un izpildes nosacījumi kopums. Starp brīvības atņemšanu un ierobežojumu ir tikai pakāpes vai intensitātes, nevis dabas vai būtības atšķirība⁶⁹. Tā, piemēram, *Lavents pret Latviju* lietā⁷⁰ ECT konstatēja, ka vairāk nekā 11 mēnešus iesniedzējs, kuram tika piemērots mājas arests, pastāvīgi atradās savā dzīvoklī policijas darbinieku kontrolē, un šāda personas brīvības ierobežojuma pakāpe bija pietiekama, lai to varētu uzskatīt par brīvības atņemšanu ECK 5.panta izpratnē⁷¹. Līdz ar to autores ieskatā, jāparedz iespēja, ka lēmumu par ar brīvības atņemšanu saistīto drošības līdzekļu – apcietinājuma un mājas aresta piemērošanu varētu pārsūdzēt arī tikai attiecībā uz lēmumā

⁶⁸ Latvijas pārstāvja starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās darba pārskats par 2013.gadu // http://www.mfa.gov.lv/parskats_2013.pdf

⁶⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Amuur v. France*, judgement of 25 June 1996, application no. 19776/92, [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?{"appno":\["19776/92"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?{)

⁷⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Lavents v. Latvia*, judgement of 28 November 2002, application no. 58442/00. <http://sim.law.uu.nl/sim/caselaw/Hof.nsf/1d4d0dd240bfee7ec12568490035df05/e39a38852cec221d41256c800045eb6e?OpenDocument>

⁷¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Mancini v. Italy*, judgement of 2 August 2001, application no. 44955/98. [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-59626#{"itemid":\["001-59626"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-59626#{)

norādītajiem ierobežojumiem, kopumā neapstrīdot paša drošības līdzekļa piemērošanu⁷².

Šobrīd ES vienlaikus darbojas daudzas dažādas tiesībsargājošo iestāžu sistēmas, katra no tām katras dalībvalsts teritorijā. ES kriminālprocesuālās politikas mērķis ir kopīga tiesiskā regulējuma starptautiskās noziedzības un terorisma apkarošanai izveide, lai garantētu augsta līmeņa aizsardzību tās pilsoņiem un stiprinātu starptautisko sadarbību šajā jomā. ES valstu sadarbība noziedzības apkarošanā iekļauj praktisku sadarbības mehānismu uzlabošanu, tiesu sistēmu un tiesību aktu harmonizāciju⁷³. Dalībvalstīm, tajā skaitā arī Latvijai, svarīgi turpināt stiprināt sadarbību un pieredzes apmaiņu reformu īstenošanai un starptautiskās sadarbības efektivitātes uzlabošanai.

Eiropas apcietinājuma orderis (turpmāk – EAO) ir ES dalībvalsts tiesu varas institūcijas nolēmums, kuru izsniedz kādā dalībvalstī un izpilda citā, balstoties uz savstarpējas atzīšanas principu. Latvijā EAO procedūra tika integrēta KPL kā izdošanas procedūra ar savu īpašo kārtību. EAO raksturo inovatīvas pazīmes salīdzinājumā ar tradicionālajām personu izdošanas procedūrām. EAO procedūras obligāta sastāvdaļa ir fundamentālo tiesību respektēšana un ievērošana.

KPL tika ietverta diferencēta pieeja starptautiskajā krimināltiesiskajā sadarbībā izmantojamo kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu tiesiskājam regulējumam, paredzot atšķirīgu kārtību to piemērošanai ES dalībvalstīm un citām valstīm. Starptautiskajā krimināltiesiskajā sadarbībā izmantojamie ar brīvības atņemšanu saistītie procesuālie piespiedu līdzekļi, kas reglamentēti KPL C daļā, nav sistematizēti. Līdz ar ko izvirzams priekšlikums papildināt

⁷² Kazaka S., Groma J. Piespiedu līdzekļu ietekme uz konflikta risināšanu kriminālprocesā. Administratīvā un Kriminālā Justīcija, 2012; 2 (59): 28.lpp.

⁷³ Bogdan M. Comparative Law. Kluwer Law and Taxation Publishers. – 1st edition, 1994, 30–32 pp.

KPL ar 681.¹ pantu šādā redakcijā: ***Starptautiskajā krimināltiesiskajā sadarbībā izmantojamie ar brīvības atņemšanu saistītie procesuālie piespiedu līdzekļi***. Realizējot starptautisko krimināltiesisko sadarbību personas tiesības var ierobežot ar šādiem procesuālajiem piespiedu līdzekļiem: 1) ES dalībvalstij izdodamās personas aizturēšana; 2) personas aizturēšana izdošanas nolūkā; 3) ES dalībvalstij izdodamās personas apcietināšana; 4) pagaidu apcietinājums; 5) izdošanas apcietinājums; 6) pagaidu apcietinājums pirms kriminālprocesa pārņemšanas lūguma saņemšanas; 7) pagaidu apcietinājums pēc kriminālprocesa pārņemšanas lūguma saņemšanas; 8) aizturēšana, lai izlemtu jautājumu par pagaidu apcietinājumu; 9) ārvalstī notiesātās personas aizturēšana; 10) ārvalstī notiesātās personas pagaidu apcietinājums; 11) ES dalībvalstī notiesātās personas aizturēšana; 12) ES dalībvalstī notiesātās personas pagaidu apcietinājums.

Izdarot apjomīgos grozījumus KPL, kas stājušies spēkā 01.07.2012., KPL tika integrēts Pamatlēmums 2009/946/TI, kā arī tika novērstas vairākas neprecizitātes KPL 16.–17.sadaļā, proti, KPL 17.sadaļas regulējuma sadrumstalotība attiecībā uz dažāda veida soda veidiem; neskaidrības, cik lielā mērā regulējums ir piemērojams attiecībā uz ārvalstīm un ES dalībvalstīm; neskaidrības ar TM kā kompetentās iestādes lomu, pieņemot ārvalsts lūgumu izskatīšanai un vērtējot tā atteikšanas iemeslus, kā arī nepieciešamība panākt KPL regulējuma skaidrību un likuma teksta pārskatāmību.

Starptautiskās sadarbības veicināšana ir viens no ES dalībvalstu tālākās attīstības pamatprincipiem. Valstīm starptautiskajā krimināltiesiskajā sadarbībā jānodrošina līdzsvars starp efektivitāti un drošām garantijām, kad tiek ievērotas aizturēto personu pamattiesības un ECK nostādnes. Šajā sadarbībā katrā gadījumā būtu jāveic novērtējums, ņemot vērā nodarījuma smagumu, pasākumu un līdzekļus, ko paredzēts piemērot izpildes valstī, un īpaši to, ka pasākums paredz atņemt kāda indivīda brīvību. Ar brīvības atņemšanu saistītos instrumentus jāizmanto, lai sekmētu kriminālvajāšanu par

nopietniem noziegumiem, kas rada lielus postījumus un visnotaļ attaisno tā lietošanu, vai arī lai izpildītu spriedumus. ES uzkrāta starptautiskās krimināltiesiskās sadarbības pieredze kopumā ir vērtējama kā unikāla un progresīva.

3. PERSONAS TIESĪBU UN BRĪVĪBU GARANTIJAS, PIEMĒROJOT KRIMINĀLPROCESUĀLOS PIESPIEDU LĪDZEKĻUS

3.1. Personas tiesību garantijas kriminālprocesā, piemērojot piespiedu līdzekļus

Starptautiskie cilvēktiesību dokumenti – ES Pamattiesību harta un ECK reglamentē personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, procesuālās garantijas kriminālprocesā - tiesības piekļūt advokātam, tiesības uz mutisku un rakstisku tulkojumu, tiesības tikt informētam par apsūdzību, tiesības uz aizturēšanas regulāru pārskatīšanu un tiesības uz taisnīgu tiesu. Ikvienam, kas tiek apsūdzēts noziegumā, ir sekojošs tiesību minimums: tikt nekavējoties informētam viņam saprotamā valodā un detalizēti par viņam izvirzītās apsūdzības raksturu un iemeslu; uz attiecīgu laiku un līdzekļiem, lai sagatavotu savu aizstāvību; aizstāvēt sevi pašam vai saņemt paša izvēlētu juridisku palīdzību, vai, ja trūkst līdzekļu, lai segtu izdevumus par šo juridisko palīdzību, saņemt to par velti, ja tas nepieciešams taisnīguma interesēs; uz apsūdzības liecinieku nopratināšanu vai nopratināt tos pašam un pieprasīt aizstāvības liecinieku klātbūtni un nopratināšanu tajos pašos apstākļos kā apsūdzības lieciniekus; uz bezmaksas tulka pakalpojumiem, ja viņš nesaprot tiesā lietoto valodu vai nerunā tajā, un tiesības uz aizstāvību.

2009. gadā ES Padomes sanāksmē tika panākta vienošanās⁷⁴ par vispārējo pieeju attiecībā uz aizdomās turēto vai apsūdzēto personu procesuālo tiesību stiprināšanu kriminālprocesā, palielinot savstarpēju uzticību dalībvalstu

⁷⁴ Eiropas Savienības Padomes 2969. Sanāksmes paziņojums presei 14936/09 (Presse 306), 23.10.2009. // http://www.google.lv/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=8&ved=0CGQQFjAH&url=http%3A%2F%2Feuropa.eu%2Frapid%2Fpress-release_PRES-09-306_lv.doc&ei=VooIVOH3O4b8ygORg4GACw&usg=AFQjCNHdqF_dil9sCGbD-qIlmaVxuwsiTQ&sig2=35aR_58quajFPAL1ZOW9zg&bvm=bv.74649129,d.bGQ

starpā. Tā, rezultātā, Eiropas Padome 2009. gada 30. novembrī pieņēma Rezolūciju par ceļvedi aizdomās turētu vai apsūdzētu personu procesuālo tiesību stiprināšanai kriminālprocesā⁷⁵, paredzot pakāpenisko pasākumu pieņemšanu attiecībā uz tiesībām uz rakstisku un mutisku tulkojumu, informācijas par tiesībām un apsūdzību saņemšanu, juridisku konsultāciju un juridisku palīdzību, sazināties ar radniekiem, darba devējiem un konsulārām iestādēm, kā arī īpašas aizsardzības nodrošināšanu aizdomās turētajiem vai apsūdzētajām personām. Pirmais pasākums veiktais saskaņā ar ceļvedi, bija Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvas 2010/64/ES pieņemšana 2010. gadā par tiesībām uz mutisko un rakstisko tulkojumu kriminālprocesā⁷⁶. Tajā tika noteikti kopējie minimālie standarti, kas jāpiemēro attiecībā uz aizdomās turētām vai apsūdzētām personām sniedzamo informāciju par viņu tiesībām un par viņām izvirzīto apsūdzību, lai veicinātu dalībvalstu savstarpēju uzticēšanos. Kompetentām tiesībsargājošām iestādēm būtu nekavējoties mutiski vai rakstveidā jāinformē aizdomās turētās vai apsūdzētās personas par minētajām valsts tiesību aktos paredzētajām tiesībām, kas ir būtiskas, lai nodrošinātu lietas taisnīgu izskatīšanu. Rakstveida paziņojums par tiesībām būtu nekavējoties jāizsūdz ikvienai personai, kad saistībā ar kriminālprocesu šīm personām tiek atņemta brīvība. Tajā jāiekļauj pamatinformācija par iespējām apstrīdēt apcietināšanas likumību, pārskatīt lēmumu par aizturēšanu, vai lūgt pagaidu atbrīvošanu, ja un tiktāl, ciktāl valsts tiesību akti paredz šādas tiesības. Apsūdzētai personai būtu jāsaņem visa nepieciešamā informācija par izvirzīto

⁷⁵ Padomes Rezolūcija 2009/C 295/01 par ceļvedi aizdomās turētu vai apsūdzētu personu procesuālo tiesību stiprināšanai kriminālprocesā. 30.11.2009. ES Oficiālais Vēstnesis C 295. 04.12.2009. http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/ELX_SESSIONID=y1hTTkcWdfvzP4MnK6dGGcr8N1nTNYv70khC7p5JmBylB8Z2Lnqs!760646899?uri=OJ

⁷⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2010/64/ES (2010. gada 20. oktobris) par tiesībām uz mutisko un rakstisko tulkojumu kriminālprocesā. ES Oficiālais Vēstnesis L 280.26.10.2010.<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=OJ:L:2010:280:TOC>

apsūdzību, lai sagatavotu savu aizstāvību un tiktu garantētas šīs personas tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu. Aizdomās turētajam vai apsūdzētajam pietiekami detalizēti būtu jāpaziņo iespējamā noziedzīgā nodarījuma juridiskā kvalifikācija, lai aizsargātu procesa taisnīgu norisi un ļautu efektīvi izmantot tiesības uz aizstāvību. Šajā direktīvā paredzētās tiesības uz piekļuvi lietas materiāliem bez maksas. Jāatzīmē, ka informācijai par piemērojamām procesuālajām tiesībām jābūt pieejamai viegli saprotamā veidā, un šis rakstveida paziņojums par tiesībām būtu nekavējoties jāizsniedz ikvienai personai, kurai kriminālprocesā tiek atņemta brīvība.

Tiesiskās un demokrātiskās valsts principi balstās uz to, ka sabiedrībā pastāv līdzsvars starp pamatvērtībām un tiesību realizāciju⁷⁷. Tiesiskās valsts princips prasa, lai kriminālprocesa rezultāts būtu taisnīgs, proti, lai personas netiktu notiesātas par tādiem noziedzīgiem nodarījumiem, kurus tās nav izdarījušas, un lai personas, kas izdarījušas noziedzīgus nodarījumus, tiktu atbilstoši notiesātas. Lemjot jautājumu par personas tiesību ierobežošanas nepieciešamību jāizvērtē, vai labums, ko iegūs sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām un likumīgām interesēm nodarīto zaudējumu.

Kriminālpolitikas funkcionēšanas efektivitāte ir skatāma ne tikai tiesību normu atbilstības, tiesību aizsardzības iestāžu vadības, stratēģijas un taktikas panākumu griezumā, bet ir nopietni vērā ņemams vispārcilvēcisko normu un vērtību respektēšanās un ievērošanas faktors, kas izriet no nacionāliem tiesību aktiem un valstij saistošiem starptautiskajiem līgumiem⁷⁸.

Mūsdienu kriminālprocesa tiesības nav tehnisku priekšrakstu kopums, bet gan tiesību nozare, kas balstās uz vispārējām cilvēktiesību normām. Tiesību normas, kas regulē drošības līdzekļu piemērošanu, faktiski atspoguļo

⁷⁷ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2000. gada 24. marta spriedums lietā Nr.04-07(99) // [www.satv.tiesa.gov.lv/upload/04-07\(99\).rtf](http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/04-07(99).rtf)

⁷⁸ Zahars V. Kriminālpolitika: mūsdienu tendences un procesi. – Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds „Saulē”, 2014, 7.lpp.

kompromisu starp kriminālprocesa un cilvēktiesību interesēm, paredzot personas tiesību ierobežošanu, šīs normas precīzi definē maksimāli pieļaujamo represijas apjomu, nosaka tās piemērošanas kārtību, paredz pārsūdzēšanas iespēju. Cilvēku tiesību ierobežošana kriminālprocesā ir pieļaujama tik tālu, cik tas ir nepieciešams, lai nodrošinātu ātru un netraucētu lietas izmeklēšanu un iztiesāšanu. Šādai ierobežošanai kriminālprocesa ietvaros jābūt pēc iespējas mazākai. Lemjot par drošības līdzekļa piemērošanu, procesa virzītājam jāsamēro kriminālprocesa intereses ar personas pamattiesībām, kas garantētas Satversmē un citos tiesību aktos. Aizbaidinoties ar kriminālprocesa interesēm, nedrīkst nepamatoti vai nesamērīgi ierobežot personas tiesības⁷⁹.

Ar cilvēktiesību ievērošanu un noziedzīgu nodarījumu izdarītāju personu reālu tiesību un interešu aizstāvību saistītas tendences kriminālprocesuālajās normās parādījās līdz ar KPL spēkā stāšanos. KPL koncepcijā tika paredzēts, ka tiesas nodrošinās cilvēktiesību ierobežojošo pasākumu kontroli pirmstiesas procesā, tāpēc tiesās bija paredzēts izveidot izmeklēšanas tiesnešu amatus, vienlaikus nodrošinot starptautisko tiesību prasību par objektīvu un neieinteresētu tiesu iztiesāšanā⁸⁰. Prasība nodrošināt tiesas objektivitāti saistās ar vairākiem nosacījumiem, starp kuriem ir arī nepieciešamība nodalīt funkcijas: tiesneši, kas izspriež tiesu, nedrīkstētu būt „iejaukti” konkrētā noziedzīgā nodarījumā pirmstiesas izmeklēšanas procesā, savukārt šajā pirmstiesas procesā ir vajadzīga tiesas kontrole par cilvēktiesību ierobežojumiem⁸¹. Izmeklēšanas tiesnešu institūts Latvijas kriminālprocesā uzsāka pastāvēt, stājoties spēkā KPL. Izmeklēšanas tiesneša institūts ir saistāms arī ar tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanu. Tiesas objektivitāte tiek vērtēta arī pēc tiesas sastāva izveidošanas procedūras un fakts, ka kriminālprocesa

⁷⁹ Judins A. Ar brīvības atņemšanu nesaistītie drošības līdzekļi. Rīga, 2008, lpp. 10.

⁸⁰ Kriminālprocesa likuma projekta koncepcija. Latvijas Vēstnesis, 16.06.2001, 77(2474).

⁸¹ Kūtris G. Izmeklēšanas tiesneši – jauns institūts kriminālprocesā. Jurista vārds. 2006, Nr. 2, lpp. 1.–4.

iztiesāšanā iesaistītais tiesnesis agrāk jau piedalījies procesā, nozīmē, ka šī objektivitātes prasība ir pārkāpta. Lai tas nenotiktu KPL 52.panta 3. un 4.daļā ir noteikts, ka izmeklēšanas tiesnesis nedrīkst būt persona, kura šajā pašā kriminālprocesā ir bijusi procesa virzītājs vai uzraugošais prokurors, kā arī lietas izskatīšanā tiesā nedrīkst piedalīties tiesnesis, kurš ir piedalījies šajā kriminālprocesā jebkādā statusā. Tomēr, tiesību aktos nepastāv aizliegums izmeklēšanas tiesneša funkcijas veikt pašam rajona (pilsētas) tiesas priekšsēdētājam. Šādos gadījumos var rasties problēmas ar pieņemto lēmumu vai rīcības pārsūdzēšanu, jo KPL 337. pants nosaka, ka šādos gadījumos sūdzību izlemj tiesas priekšsēdētājs. Nav pieļaujama situācija, ka sūdzības izskatītājs ir pats pārsūdzētā lēmuma pieņēmējs vai rīcības izdarītājs. Norādāms, ka attiecībā uz ar brīvības atņemšanu saistīto piespiedu līdzekļu piemērošanas pārsūdzēšanu ir paredzēta cita kārtība, un šajos gadījumos sūdzību par izmeklēšanas tiesneša lēmumu izskata augstāka līmeņa tiesas tiesnesis⁸².

Viens no kriminālprocesa principiem nosaka, ka kriminālprocesā pastāv procesuālo funkciju nodalīšana, atbilstoši kurai cilvēktiesību ierobežojuma kontroles funkciju pirmstiesas procesā realizē izmeklēšanas tiesnesis, t.sk. arī attiecībā uz piespiedu līdzekļiem atbilstoši likumā noteiktajai kompetencei. Jāuzsver, ka izmeklēšanas tiesnesis šo funkciju realizē ne tikai pirmstiesas procesā, bet KPL noteiktos gadījumos arī līdz iztiesāšanas uzsākšanai pirmās instances tiesā. Tā, piemēram, pirmās instances tiesā līdz lietas iztiesāšanas uzsākšanai izmeklēšanas tiesnesim ir pienākums lemt par apsūdzētā pieteikumu attiecībā uz drošības līdzekļu grozīšanu vai atcelšanu, kā arī par prokurora ierosinājumu attiecībā uz drošības līdzekļa izraudzīšanu vai grozīšanu. Jāņem vērā, kā, pildot savus pienākumus, izmeklēšanas tiesnesim ir jāatrod līdzsvars

⁸² Kazaka S., Groma J. Izmeklēšanas tiesneša institūts kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu aspektā // Administratīvā un kriminālā justīcija, ISSN 1407-2971, LZP Vispārtāzīts recenzējamais zinātniskais izdevums, 1(58)/2012.g., lpp.10.–15.

starp cilvēktiesību aizsardzību un nepieciešamību sabiedrības drošības interesēs ierobežot kādas personas tiesības. Pārējās ierobežojuma kontroles funkcijas galvenokārt ir uzticētas prokuroram. Līdz ar to būtu precizējams KPL 17.pants, to izsakot šādā redakcijā: *Cilvēka tiesību ierobežojumu kontroles funkcija pirmstiesas procesā, un šajā likumā noteiktos gadījumos līdz iztiesāšanas uzsākšanai pirmās instances tiesā, un apsūdzības, aizstāvības un tiesas spriešanas funkcijas kriminālprocesā ir nodalītas.*

Izskatot ierosinājumu par apcietinājuma piemērošanu, izmeklēšanas tiesnesim visa viņa rīcībā esošā informācija (gan tāda, kas pamato apcietinājuma piemērošanu, gan arī tāda, kas apšaubā šādu nepieciešamību) jāvērtē bez aizspriedumiem un neitrāli, pēc būtības izvērtējot visus faktus par un pret apcietināšanu, kā rezultātā izlemt šo jautājumu tikai un vienīgi uz tiesisko kritēriju pamata. Būtiskā nozīme ir objektīvajiem apstākļiem, kas eksistē lēmuma par apcietināšanu pieņemšanas laikā. Turklāt, pamatojot drošības līdzekļa piemērošanu, ir pieļaujama iegūto ziņu ekstrapolēšana uz personas iespējamo nākotnes uzvedību⁸³. Jāsecina, ka izmeklēšanas tiesneša kompetencē ir virkne sarežģītu funkciju, t.sk., atsevišķām funkcijām ir ekskluzīvs raksturs.

3.2. Spīdzināšanas un necilvēcīgas rīcības prevencija un tās mijiedarbība ar personas, kurai kriminālprocesā ir liegta brīvība, tiesību ievērošanu

Lai arī starptautiskajās cilvēktiesībās un humanitārajās tiesībās spīdzināšana ir aizliegta, spīdzināšana un slikta izturēšanās tiek praktizēta vairāk nekā pusē pasaules valstu. Šī neatbilstība starp spīdzināšanas pilnīgu aizliegumu un tās izplatību mūsdienu pasaulē liecina par to, ka valstīm ir jānosaka un jāīsteno efektīvi pasākumi, lai aizsargātu cilvēkus pret

⁸³ Judins A., Kronberga I. Apcietinājums Latvijas kriminalprocesā // Providus, Rīga, 2011. www.politika.lv

spīdzināšanu un sliktu izturēšanos. Spīdzināšanas un citu nežēlīgas, necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodīšanas veidu efektīva izmeklēšana un dokumentēšana (Stambulas protokols) ir paredzēta starptautisko vadlīniju veidā. Spīdzināšanas, sliktas izturēšanās un necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodīšanas izskaušana ir ES cilvēktiesību politikas neatņemama sastāvdaļa ciešā saistībā ar pārējām ES darbības jomām un instrumentiem⁸⁴. Dalībvalstu pienākums ir nodrošināt sūdzību un ziņojumu par spīdzināšanu un sliktu izturēšanos ātru un efektīvu izmeklēšanu. Jāatzīmē, ka personām, attiecībā uz kurām tiek veikta izmeklēšana, visos izmeklēšanas posmos ir jāpiešķir starptautiskajās tiesībās aizsargātas minimālās procesuālās garantijas. Eiropas Komiteja spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (turpmāk – Komiteja) ir izstrādājusi kritērijus attieksmei pret personām, kurām ir liegta brīvība, un šie kritēriji veido vispārējos standartus. Tie attiecas ne tikai uz materiālajiem apstākļiem, bet arī uz procesuālajām garantijām. Piemēram, procesuālās garantijas, ko Komiteja ierosina piešķirt aizturētajām personām, ir šādas: tiesības nekavējoties informēt trešo personu (ģimenes locekli) par aizturēšanu, kā arī saņemt advokāta un ārsta palīdzību. Jāuzsver, ka ECT vairākkārt tika izskatīti jautājumi par nepieciešamību izmeklēt sūdzības par spīdzināšanu, lai nodrošinātu ECK 3. pantā garantētās tiesības. Pirmais spriedums attiecībā uz šo jautājumu tika pasludināts *Aksojs pret Turciju* lietā⁸⁵, kad tiesa nosprieda, ka, „ja brīdī, kad policija aiztur personu, tai nav veselības problēmu, bet atbrīvošanas brīdī šai personai tiek konstatēti ievainojumi, valstij ir pienākums sniegt ticamu paskaidrojumu par ievainojuma cēloni, jo citādi šāda situācija skaidri liecina par iespējamību, ka ir

⁸⁴ Eiropas Parlamenta Ārlietu komitejas 2014.gada 12.februāra ziņojums par spīdzināšanas izskaušanu pasaulē (2013/2169(INI)). http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2014-0100+0+DOC+XML+V0/LV#_part1_def1

⁸⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Aksoy v. Turkey*, judgement of 18 December 1996, application no.21987/93, [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58003#{\"itemid\":\[\"001-58003\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58003#{\)

pārkāpts ECK 3.pants". ECT vērtējumā sliktas izturēšanās raksturam jāsasniedz minimālais smaguma līmenis, lai tiktu pārkāpts ECK 3.pants. Lai kāda izturēšanās vai sods būtu uzskatāmas par "cietsirdīgu" vai "pazemojošu", ciešanām vai pazemojumam jebkurā gadījumā jāpārsniedz tas līmenis, ko neizbēgami ietver konkrētā likumīgā izturēšanās vai sods. Pierādījumu, iegūto, pārkāpjot vienas no būtiskākajām Konvencijā nostiprinātajām garantijām – spīdzināšanas aizliegumu – izmantošana vienmēr radīs nopietnas šaubas par kriminālprocesa kopējo taisnīgumu. Tādēļ liecību, kas iegūtas spīdzināšanas vai cietsirdīgas izturēšanās rezultātā, izmantošana kriminālprocesā būtisku faktu noskaidrošanai visu procesu kopumā padara par prettiesisku. Jāuzsver Lietuvas juridiskajā literatūrā izteikto viedokli, izceļot pierādīšanas procesa kontekstā principu „atļauts tas, kas noteikts likumā”⁸⁶. Atsevišķos gadījumos ECT izvērtē slimas aizturētas vai apcietinātas personas sūdzības par medicīniskas palīdzības pieejamību, sniegšanu un tās kvalitāti. Izvērtējot šīs personas veselības aprūpes pietiekamību, ECT balstās uz atziņām par šīs personas veselības stāvokli, atbilstošās medicīniskās palīdzības un aprūpes esību un apcietinājuma realizēšanas lietderīgumu, ņemot vērā personas veselības stāvokli. ECK 3. panta pārkāpums konstatējams, ja personai ir bijusi nepieciešama regulāra veselības aprūpe, kas netika veikta vai tika sniegta nepietiekamā apjoma, kas ir pielīdzināms nežēlīgai vai pazemojošai rīcībai.

Ņemot vērā spīdzināšanas aizlieguma īpašo nozīmi un tās upuru sevišķi neaizsargāto stāvokli, ECK 13.pants, neatkarīgi no jebkādiem citiem nacionālajā sistēmā pieejamiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, uzliek valstīm pienākumu veikt spīdzināšanas gadījumu rūpīgu un efektīvu izmeklēšanu, kuras

⁸⁶ Ažubalytė R., Jurka R., Šalčius M., Zajančauskienė J. Baudžiamojo proceso teisė. Mykolo Romerio Universitetas, 2014, Vilnius. - 274.

rezultātā var tikt noskaidroti un sodīti vainīgie⁸⁷. Pienākums valstīm veikt efektīvu izmeklēšanu jebkurā gadījumā, kad ir aizdomas par spīdzināšanu, ietverts ANO Konvencijas pret spīdzināšanu 12.pantā⁸⁸.

Jau 2003. gadā ANO Spīdzināšanas novēršanas komiteja rekomendēja Latvijai un Lietuvai ratificēt ANO Konvencijas pret spīdzināšanu un citādu cietsirdīgu, necilvēcīgu vai cilvēka cieņu pazemojošu apiešanos vai sodīšanu Papildprotokolu (OPCAT)⁸⁹. Papildprotokola preventīvā pieeja balstās uz regulāru un periodisku brīvības atņemšanas vietu apsekošanu, ekspertiem apmeklējot šīs iestādes; tā pamatā arī ir premisa, ka vairāk nepieciešama sadarbība ar dalībvalstīm pārkāpumu nepieļaušanai, nekā dalībvalstu publiskā nosodīšana par jau izdarītajiem pārkāpumiem. Lai arī esošie cilvēktiesību mehānismi ir orientēti uz konstruktīvu dialogu, tie tomēr pamatā domāti tam, lai ar ziņošanas vai individuālas komunikācijas starpniecību pārbaudītu, kā valstis pilda savas saistības. Saskaņā ar OPCAT izveidotiem neatkarīgiem valstu un starptautiskiem kontroles mehānismiem vajadzētu izšķiroši ietekmēt barbariskās spīdzināšanas prakses izskaušanu. 2004.gadā OPCAT parakstīja Igaunija, 2014. gadā to ratificēja arī Lietuva. Tomēr ES valstīs Papildprotokols nav ratificēts Beļģijā, Īrijā, Islandē, Slovākijā, Somijā, kā arī Latvijā. Papildprotokola ratificēšana vistiešākā nozīmē ir

⁸⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Rivière v. France*, judgement of 11 July 2006, application no. 33834/03. [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng-press/pages/search.aspx?i=003-1732298-1816345#{\"itemid\":\[\"003-1732298-1816345\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng-press/pages/search.aspx?i=003-1732298-1816345#{\)

⁸⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Aydın v. Turkey*, judgement of 25 September 1997, application no.23178/94. [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58371#{\"itemid\":\[\"001-58371\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58371#{\)

⁸⁹ Skat., piemēram, ANO Spīdzināšanas novēršanas konvencijas Papildprotokols: jaunu risinājumu laiks spīdzināšanas novēršanā Baltijas valstīs. Spīdzināšanas novēršanas asociācijas ziņojums. Rīga, Latvija, 2006.gada 27.-28.aprīlis. www.Cilvektiesibas.org.lv/site/attachments/01/02/2012/OPCAT_LV.doc; Optional Protocol to the Convention against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. Adopted on 18 December 2002 at the fifty-seventh session of the General Assembly of the United Nations by resolution A/RES/57/199 entered into force on 22 June 2006. <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/OPCAT.aspx>

saistāma ar Nacionālā preventīva mehānisma spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās novēršanas izveidi.

NOBEIGUMS

Veiktā pētījuma rezultātā, sasniedzot promocijas darba mērķi un izpildot uzdevumus, **autore izdarīja šādus secinājumus:**

1. Valsts piespiešana kā valsts pārvaldes metode ir jebkuras sabiedrības neatņemama sastāvdaļa, ietekmējot šīs sabiedrības locekļu uzvedību ar mērķi nodrošināt likumisko kārtību. Tas ir sarežģīts tiesisks izveidojums un viens no tiesiskas valsts pieturpunktiem. Tiesisko faktu valstiskam izvērtējumam seko likumā nostiprināta rīcība, valsts kompetentām iestādēm likumā paredzētajā kārtībā ietekmējot personu uzvedību, ar mērķi aizsargāt sabiedrības drošību.

2. Viens no valsts piespiedu līdzekļu veidiem ir kriminālprocesuālie piespiedu līdzekļi. Kriminālprocesuālās piespiešanas mērķis ir Kriminālprocesa likumā paredzētās kārtības nodrošināšana, un tās sociālo nozīmi raksturo starptautisko cilvēktiesību aizsardzības standarti un nacionālās tiesību īpatnības, nosakot kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu realizācijas mehānismu. Tie ir reglamentēti kriminālprocesuālajā likumā, un tos piemēro valsts iestāžu pilnvarotas amatpersonas savas kompetences ietvaros pret kriminālprocesa dalībniekiem, ar mērķi ietekmēt to uzvedību un nodrošināt pienācīgu kriminālprocesuālo gaitu. Neviena procesuālais piespiedu līdzeklis pēc savas juridiskās dabas nav sods.

3. Kriminālprocesuālo konfliktu risināšanā nebūtu pieļaujama neattaisnota personas tiesību ierobežošana, piemērojot procesuālos piespiedu līdzekļus. Kriminālprocesuālais piespiedu līdzeklis varētu tikt piemērots tad, kad ir izveidojusies tāda tiesiskā situācija, kādu likumdevējs ir paredzējis tiesību aktos šī piespiedu līdzekļa piemērošanai, pēdējai ir jābūt objektīvi pamatotai. Personas tiesību ierobežošanai ir jābūt attaisnotai un samērīgai, bet vienlaicīgi pietiekamai, lai nodrošinātu personas KPL paredzēto procesuālo uzvedību. Neaprobežojoties ar piespiedu līdzekļa piemērošanas pamata

reglamentāciju, likumdevējs nosaka visu piemērošanas procedūru, turklāt, katram kriminālprocesuālajam piespiedu līdzeklim ir sava specifiska piemērošanas kārtība. Procesuālo piespiedu līdzekļu piemērošana saistīta ar tiesību un brīvību ierobežošanu uz noteiktu laiku; to piemērošanas ilgums saistāms ar piemērošanas pamata esamības ilgumu. Izvēlēties kriminālprocesuālos piespiedu līdzekļus tos nepieciešams līdzsvarot ar personas pretsabiedrisko uzvedību.

4. Cilvēka pamattiesības ir nostiprinātas tiesību normās gan starptautiskajā, gan nacionālajā līmenī, paredzot tiesības uz dzīvību, brīvību un personas neaizskaramību, tiesības netikt spīdzinātam, tiesības uz juridisko palīdzību un taisnīgu tiesu u.c.. Cilvēktiesības ir atzītas un deklarētas kā pamatvērtības. Procesuālo piespiedu līdzekļu piemērošana vienmēr ir saistīta ar personas konstitucionālo tiesību ierobežošanu, tā var skart personas brīvību, mantiskās un sociālās tiesības, pārvietošanās, atrašanās vietu, nodarbošanās, sazināšanās izvēles brīvību u.c. Publiskai varai, ierobežojot personas tiesības un likumiskas intereses, jāievēro saprātīgs līdzsvars starp sabiedrības un indivīda interesēm.

5. Tiesības kontrolēt cilvēktiesību ievērošanu kriminālprocesā tiek piešķirtas izmeklēšanas tiesnesim viņa konkrēto pilnvaru ietvaros, pārējās ierobežojuma kontroles funkcijas uzticētas prokuroram. Saskaņā ar KPL 17.pantu izmeklēšanas tiesnesis cilvēktiesību ierobežojuma kontroles funkciju realizē ne tikai pirmstiesas procesā, bet likumā noteiktos gadījumos arī līdz iztiesāšanas uzsākšanai pirmās instances tiesā.

6. Mūsdienās kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu institūta tiesisko tēlu raksturo liberalizācija un humānistiska pieeja, kas izpaužas procesuālās represijas mazināšanā un šo līdzekļu racionālā piemērošanā. Kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu plašā klāsta esība, un tā paplašināšana ar mazāk intruzīviem piespiedu līdzekļiem ir tam apliecinājums.

7. Atzīstot, ka Latvijā vispārējās kārtības kriminālprocess ir uzskatāms par pamatformu, vienkāršoto kriminālprocesu izmantošana nozīmē mūsdienu, Eiropas valstīs plaši praktizējamas pieejas izmantošanu procesa termiņa ievērojamai saīsināšanai. Tas ļauj optimizēt tiesībsargājošo institūciju darbību, ietaupot laiku un līdzekļus. Šī diferencētā pieeja kriminālprocesiem neliecina par likumības iztrūkumu, bet, otrādi, ļauj sasniegt kriminālprocesa pamatmērķi, racionālāk un efektīvāk izmantojot resursus. Par būtisku ieguvumu jāuzskata procesa virzītājam deleģēta procesuālā iespēja izvēlēties un izmantot situācijai vislabāk piemērotu kriminālprocesuālo piespiedu līdzekli.

8. Kriminālprocesuālajās tiesību normās paredzētie procesuālie piespiedu līdzekļi veido sistēmu – kopu, kuras elementi ir strukturēti, tomēr katrs elements saglabā relatīvu patstāvību. Speciālajā juridiskajā literatūrā atrodami dažādi pausti viedokļi par kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu klasifikāciju un tās kritērijiem, par tādiem uzskatot piemērošanas mērķus, iedarbības raksturu, izteiksmes pakāpi, brīvības ierobežošanas apjomu, to piemērošanas subjektu, u.c., bet kriminālprocesuālajā likumā tie ir iedalīti ar brīvības atņemšanu saistītajos un nesaistītajos piespiedu līdzekļos. Promocijas darba autore piedāvā klasificēt drošības līdzekļus arī pēc to piemērošanu veicošas amatpersonas vai iestādes (procesa virzītājs, izmeklēšanas tiesnesis un tiesa) un to pārsūdzēšanas iespējas (drošības līdzekļi, kas ir pārsūdzami kopumā vai arī attiecībā uz piemērotajiem ierobežojumiem).

9. Kopš KPL stāšanās spēkā likumdevējs izmanto vispārināto tiesiskās reglamentācijas pieeju nosakot procesuālo piespiedu līdzekļu piemērošanas pamatu, ar šo pieeju izraisot ilggadēju diskusiju tiesību zinātnieku vidū.

10. ECK nostiprina cilvēka pamattiesības un ir pamats to aizsardzības mehānisma izveidei. ECT judikatūra, kas iztulko ECK tiesiskās normas, ietekmē visu dalībvalstu tiesību aktus un tiesu praksi. Laika posma no 1997.gada līdz 2014.gadam ECT tika izskatītas 246 lietas pret Latviju. Salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu, 2014.gadā ir pieaudzis sūdzību skaits par

ECK 5.panta, proti, tiesību uz brīvību un drošību pārkāpumiem, kas no 2014.gadā saņemtajām ir proporcionāli otrā lielākā sūdzību kategorija. Piemērojot procesuālos piespiedu līdzekļus ir jāseko to piemērošanas atbilstībai ECK ietvertajiem standartiem.

11. ECT vērtējumā par „pamatotām aizdomām” uzskatāma tādu faktu un informācijas esība, kas pārliecinātu ikvienu neatkarīgu novērotāju, ka iesaistīta persona varētu būt izdarījusi noziedzīgu nodarījumu.

12. Brīvības atņemšanas gadījumos tiesas kontrolei jābūt automātiskai un neatkarīgai no personas lūguma. Apcietinājuma turpmākās piemērošanas nepieciešamībai jābūt pietiekami pamatotai, un sākotnējās aizdomas pret personu nevar kalpot par vienīgo iemeslu apcietinājuma turpmākai pagarināšanai. Apcietinājuma ilgumu nevar attaisnot vien noziedzīga nodarījuma smagums. Jāuzsver, ka atskatoties pagātnē, ECT vērtējumā sistēmiskas dabas problēma tika noteikta drošības līdzekļa apcietinājuma piemērošanā Latvijā 1998.–2000.gados (ECT lieta *Čerņikovs pret Latviju*). Sabiedrības drošības intereses un personas individuālas brīvības svarīgums būtu atsevišķi jāizvērtē katrā lietā. Pamatojoties uz ECT nolēmumiem, var secināt, ka apcietinājuma termiņš nav abstrakta kategorija, un nacionālām tiesām būtu jānodrošina, lai apcietinājuma termiņš nebūtu garāks, nekā tas ir pamatots. Pēdējā laikā ir ievērojami uzlabojusies nacionālo tiesu izpratne par ECK standartiem ar apcietinājuma piemērošanu un tā termiņa pagarināšanu saistītajos jautājumos, formālu pieeju arvien vairāk aizstājot ar motivētu izvērtējumu, ņemot vērā katras lietas individuālos apstākļus.

13. Starptautiskā krimināltiesiskā un kriminālprocesuālā sadarbība ir daļa no starptautiskās sadarbības un tās veicināšana ir viens no ES tālākās attīstības pamatprincipiem, valstīm nodrošinot līdzsvaru starp efektivitāti un drošām procesuālām garantijām.

14. Starptautiskajā krimināltiesiskajā sadarbībā ar brīvības atņemšanu saistītos instrumentus jāizmanto, lai sekmētu kriminālvajāšanu par nopietniem

noziegumiem, kas rada lielus postījumus un visnotaļ attaisno šo instrumentu pielietošanu, vai arī lai izpildītu spriedumus. EAO ir juridiskais instruments, kas balstās uz krimināllietās pieņemtu lēmumu savstarpēju atzīšanu, un tās ir ES dalībvalsts tiesu iestādes lūgums apcietināt kādu personu citā dalībvalstī un nodot šo personu attiecīgajai valstij, lai veiktu kriminālvajāšanu vai izpildītu brīvības atņemšanas sodu vai aizturēšanas rīkojumu.

15. Savstarpējās atzīšanas principa kā viena no preču un pakalpojumu tirgū brīvajai kustībai radītiem principiem pārņemšana un pielāgošana krimināltiesiskajai jomai nav viennozīmīgi vērtējama, jo virzībā uz kriminālprocesuālo tiesību pamatmērķa - taisnīga procesa nodrošināšanu pastāv augsts risks, ka cilvēka pamattiesības tiks pārkāptas. Līdzīgu standartu attiecībā uz pirmstiesas kriminālprocesu un tajā pieejamām procesuālām garantijām pastāvēšana visas ES dalībvalstīs ir tikai pieņēmums, turklāt apcietinājuma regulējums un arī apstākļi ES dalībvalstīs atšķirās. Prognozējama situācija, kad persona tiek nosūtīta uz citu valsti, kuras valodu tā nepārvalda, un kur apcietinājumā šī persona var pavadīt ilgstošu laiku bez pieejas tiesiskās aizsardzības līdzeklim, kas ļautu grozīt piemēroto drošības līdzekli, bez iespējas sazināties ar tuviniekiem un bez juridiskās palīdzības. Šī problēma ir īpaši aktuāla gadījumos, kad šai ES dalībvalstij jau ir negatīva tiesvedības bilance ECT lietās par ECK 3., 5. un 6. panta pārkāpumiem. Tieslietu un iekšlietu jomu regulējošo tiesību aktu, kas veido pamatu ES kā brīvības, drošības un tiesiskuma telpas pastāvēšanai, tālākā harmonizācija veicina starptautiskās kriminālprocesuālās sadarbības uzlabošanu.

16. Spīdzināšanas izskaušana ir ES cilvēktiesību politikas neatņemama sastāvdaļa ciešā saistībā ar pārējām ES darbības jomām un instrumentiem. Īpaša nozīme ir spīdzināšanas un cietsirdīgas izturēšanas nepieļaujamībai pret personām, kam brīvība liegta, piemērojot ar brīvības atņemšanu saistītus kriminālprocesuālos piespiedu līdzekļus. ANO Konvencijas pret spīdzināšanu Papildprotokola (OPCAT) ratificēšana Latvijā liktu pamatu nacionālā

preventīva mehānisma spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās novēršanas izveidei.

Apkopojot promocijas darbā un kopsavilkumā izteiktus priekšlikumus nacionālo tiesību normu tālākai pilnveidošanai, autore atzīmē un izceļ šādas:

1. Kriminālprocesuālā imunitāte ir viens no KPL definētiem pamatprincipiem, saskaņā ar kuru attiecībā pret imunitāti baudošu personu citā starpā ir aizliegtas vai ierobežotas tiesības piemērot kriminālprocesuālos piespiedu līdzekļus. Tomēr Satversmes tiesas tiesnesis KPL nav norādīts kā kriminālprocesuālo imunitāti baudoša valsts amatpersona. Pamatojoties uz to, ka gan Satversmes tiesas likumā, gan KPL iztrūkst tiesiskais regulējums, kas nosaka rīcību gadījumos, kad Satversmes tiesas tiesnesis ir notverts smaga vai sevišķi smaga nozieguma izdarīšanā, jāizsaka priekšlikums papildināt KPL 120.panta 2.daļu, norādot līdzās tiesnesim un tiesībsargam arī Satversmes tiesas tiesnesi.
2. No spēkā esošā KPL tiesiskā regulējuma analīzes izriet arī apstāklis, ka par aizturēšanu noteiktos imunitātes gadījumos jāpieņem lēmums, kas citos gadījumos nav nepieciešams. Turklāt, atsevišķos gadījumos lēmums par aizturēšanu nav nepieciešams, ja tā ir neatliekama un veicama smaga vai sevišķi smaga nozieguma gadījumā. Tas ļauj izvirzīt priekšlikumu papildināt KPL 263.pantu ar teikumu „likumā norādītajos gadījumos, lai aizturētu kriminālprocesuālo imunitāti baudošu personu, jāpieņem lēmums par aizturēšanu”.
3. Ņemot vērā to, ka konkrētajā kriminālprocesā pilnvaras ir ne tikai procesa virzītājam, bet arī izmeklēšanas grupas dalībniekam, uzraugošajam prokuroram, procesuālo uzdevumu izpildītājam un izmeklētāja tiešajam priekšniekam, būtu izvirzāms priekšlikums KPL 250.panta 1.daļu izteikt šādi: „Lai nodrošinātu personas piedalīšanos procesuālajā darbībā, ja tā bez attaisnojoša iemesla neierodas pēc kriminālprocesa veikšanai pilnvarotas

amatpersonas aicinājuma, šī amatpersona savas kompetences ietvaros var piemērot piespiedu atvešanu”.

4. ECT spriedumos ietvertu atziņu saistībā ar procesuālā piespiedu līdzekļa – piespiedu atvešanas būtības izpratni un tās ietekmi uz personas brīvību ECK 5. panta izpratnē izvērtējums ļauj izteikt priekšlikumu par KPL 251.panta 1.daļas grozīšanu, to papildinot ar norādi, ka likumā paredzētajos gadījumos piespiedu atvešanu piemēro tikai ar izmeklēšanas tiesneša vai tiesas lēmumu. Piespiedu atvešanas mehānisma pilnveidošanai izvirzāms priekšlikums grozīt KPL 251.panta 1.daļu, to izsakot šādi: „Piespiedu atvešanu piemēro ar kriminālprocesa veikšanai pilnvarotas amatpersonas lēmumu, kurā norāda, kas, pie kuras amatpersonas, kad un kādā nolūkā jāatved, kurai policijas iestādei uzdota piespiedu atvešana. Šajā likumā paredzētajos gadījumos piespiedu atvešanu piemēro tikai ar izmeklēšanas tiesneša vai tiesas lēmumu”. Savukārt, KPL 251.panta 3.daļu izteikt šādi: „Ja piespiedu atvešanu nevar piemērot vai ja atvedamais nav atrasts, policijas darbinieks to atzīmē lēmumā, kuru nodod procesa virzītājam vai citai amatpersonai, kas pieņēma lēmumu par piespiedu atvešanu”.
5. Tiek izvirzīts priekšlikums papildināt KPL ar 681.¹ pantu šādā redakcijā: *Starptautiskajā krimināltiesiskajā sadarbībā izmantojamie ar brīvības atņemšanu saistītie procesuālie piespiedu līdzekļi*. Realizējot starptautisko krimināltiesisko sadarbību personas tiesības var ierobežot ar šādiem procesuālajiem piespiedu līdzekļiem:
 - 1) ES dalībvalstij izdodamās personas aizturēšana;
 - 2) personas aizturēšana izdošanas nolūkā;
 - 3) ES dalībvalstij izdodamās personas apcietināšana;
 - 4) pagaidu apcietinājums;
 - 5) izdošanas apcietinājums;
 - 6) pagaidu apcietinājumu pirms kriminālprocesa pārņemšanas lūguma saņemšanas;

- 7) pagaidu apcietinājumu pēc kriminālprocesa pārņemšanas lūguma saņemšanas;
- 8) aizturēšana, lai izņemtu jautājumu par pagaidu apcietinājumu;
- 9) ārvalstī notiesātās personas aizturēšana;
- 10) ārvalstī notiesātās personas pagaidu apcietinājums;
- 11) ES dalībvalstī notiesātās personas aizturēšana;
- 12) ES dalībvalstī notiesātās personas pagaidu apcietinājums.

Tika secināts, ka izdodamajai personai nav paredzētas tiesības pārsūdzēt pieņemto lēmumu par apcietinājuma piemērošanu, tā rezultātā mazinot tās procesuālo garantiju apjomu un radot atšķirīgu pieeju pret personām kriminālprocesā. Līdz ar to būtu izvirzāms priekšlikums KPL reglamentēt izdodamas personas tiesības pārsūdzēt pieņemto lēmumu par apcietinājuma piemērošanu, grozot KPL 701.panta 2.daļu un to izsakot šādi: *tiesnesis, uzklausījis prokuroru, izdodamo personu un aizstāvi, ja viņš piedalās tiesas sēdē, pieņem motivētu lēmumu*, un papildināt KPL 701.pantu ar 2.¹daļu šādā redakcijā: *persona, kurai piemērots apcietinājums, vai tās aizstāvis septiņu dienu laikā pēc tam, kad saņemta lēmuma par apcietinājuma piemērošanu kopija var iesniegt sūdzību par izmeklēšanas tiesneša lēmumu. Izmeklēšanas tiesnesis savu lēmumu kopā ar iesniegto sūdzību ne vēlāk kā nākamajā dienā nosūta apgabaltiesai.*

Veiktais pētījums ir pabeigts pētījums, darba uzdevumi izpildīti un izvirzītais mērķis sasniegts. Pētniecības jautājumi ir pilnībā apstiprināti. Izmantojot oriģinālu pieeju un analizējot kriminālprocesuālos piespiedu līdzekļus no dažādiem skatu punktiem, proti, tiesību socioloģijas, tiesību aksioloģijas u.c. kontekstā, izceļot cilvēktiesību ievērošanas un proporcionālas ierobežošanas nozīmi, piemērojot piespiedu līdzekļus kriminālprocesā, kā arī akcentējot starptautiskajā krimināltiesiskajā sadarbībā izmantojamus instrumentus, ir izdevies padziļināti izpētīt problēmjautājumus.

PATEICĪBAS

Pateicos manai darba vadītājai profesorei *Sandrai Kaijai* par ieteikumiem darba tapšanas laikā.

Sirsnīgs paldies RSU Juridiskās fakultātes dekānam profesoram *Andrejam Vilkam* par iedvesmu, uzsākot šo darbu, un atbalstu disertācijas izstrādes laikā.

Liela pateicība maniem recenzentiem profesoram *Vitoldam Zaharam*, profesoram *Viktoram Justickim* (*Viktoras Justickis*) un asociētam profesoram *Jānim Teivānam-Treinovskim* par ieteikumiem un mana promocijas darba izvērtēšanu.

Vislielākais paldies manai ģimenei par izpratni un atbalstu šī darba tapšanas laikā.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

1. Acker J.R., Brody D.C. Criminal procedure. – 2013. 3rd ed., - 1–672 p. http://www.amazon.com/Criminal-Procedure-A-Contemporary-Perspective/dp/1449652344#reader_1449652344
2. ANO Spīdzināšanas novēršanas konvencijas Papildprotokols: jaunu risinājumu laiks spīdzināšanas novēršanā Baltijas valstīs. Spīdzināšanas novēršanas asociācijas ziņojums. Rīga, Latvija, 2006.gada 27.–28.aprīlis. [www. cilvektiesibas.org.lv/site/attachments/01/02/2012/OPCAT_LV.doc](http://www.cilvektiesibas.org.lv/site/attachments/01/02/2012/OPCAT_LV.doc)
3. Ažubalytė R., Jurka R., Šalčius M., Zajančkauskienė J. Baudžiamojo proceso teisė. Mykolo Romerio Universitetas, 2014, Vilnius. – 274.
4. Berezins A. Apcietinājuma institūta teorētiskās un praktiskās problēmas // Jurista Vārds, 2012, Nr. 13 (712), 21. Lpp.
5. Bogdan M. Comparative Law. Kluwer Law and Taxation Publishers. – 1st edition, 1994, 30–32 pp.
6. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms as amended by Protocols No.11 and No.14. <http://conventions.coe.int/treaty/en/treaties/html/005.htm>
7. Dundure L. Izmeklēšanas tiesnesis Latvijā. // Jurista Vārds, 2012, 17/18(716/717): 26.–31. lpp.
8. Dzīvesvietas deklarēšanas likums. Latvijas Republikas likums ("LV", 104 (2679), 08.07.2002.; Ziņotājs, 16, 22.08.2002.) [stājas spēkā 01.07.2003.] ar grozījumiem.
9. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā *Lelièvre v. Belgium*, judgement of 8 November 2007, application no.11287/03. <http://sim.law.uu.nl/slm/CaseLaw/hof.nsf/2422ec00f1ace923c1256681002b47f1/c6cece05f1f16f4ffc1257386003bd3d2?OpenDocument>
10. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Aydin v. Turkey*, judgement of 25 September 1997, application no.23178/94. [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58371#{"itemid":\["001-58371"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58371#{)
11. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Aksoy v. Turkey*, judgement of 18 December 1996, application no.21987/93, [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58003#{"itemid":\["001-58003"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58003#{)
12. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Ambruszkiewicz v. Poland*, judgement of 23 October 2006, application no.38797/03. [http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/pages/search.aspx#{'languageisocode':\['FRA'\],'itemid':\['001-75344'\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/pages/search.aspx#{'languageisocode':['FRA'],'itemid':['001-75344']})
13. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Amuur v. France*, judgement of 25 June 1996, application no.19776/92, [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx#{'appno':\['19776/92'\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx#{'appno':['19776/92']}) Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Brogan and others v. the United Kingdom*, judgement of 29 November 1988, application no.11209/84; 11234/84; 11266/84; 11386/85, [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57450#{"itemid":\["001-57450"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57450#{)
14. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *De Wilde, Ooms and Versyp ("Vagrancy") v. Belgium*, judgment of 18 June 1971, application no.2832/66; 2835/66; 2899/66. [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57606#{"itemid":\["001-57606"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57606#{)

15. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Estrikh v. Latvia*, judgement of 18 January 2007, application no.73819/01. <http://sim.law.uu.nl/SIM/CaseLaw/hof.nsf/233813e697620022c1256864005232b7/0ca9c88419c27167c125726c00345d00?OpenDocument>
16. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Foka v. Turkey*, judgment of 24 June 2008, application no.28940/95, para 78. [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-59208#{\"itemid\":\[\"001-87175\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-59208#{\)
17. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Garcia Alva v. Germany*, judgement of 13 February 2001, application no.23541/94. [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-59208#{\"itemid\":\[\"001-59208\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-59208#{\)
18. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Idalov v. Russia*, judgement of 22 May 2012, application no.5826/03. [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-110986#{\"itemid\":\[\"001-110986\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-110986#{\)
19. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Khudoyorov v. Russia*, judgement of 12 April 2006, application no.6847/02. [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-70865#{\"itemid\":\[\"001-70865\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-70865#{\)
20. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Lavents v. Latvia*, judgement of 28 November 2002, application no.58442/00, <http://sim.law.uu.nl/sim/caselaw/Hof.nsf/1d4d0dd240bfee7ec12568490035df05/e39a38852cec221d41256c800045eb6e?OpenDocument>
21. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Lavents v. Latvia*, judgement of 28 November 2002, application no.58442/00. <http://sim.law.uu.nl/sim/caselaw/Hof.nsf/1d4d0dd240bfee7ec12568490035df05/e39a38852cec221d41256c800045eb6e?OpenDocument>
22. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Mancini v. Italy*, judgement of 2 August 2001, application no.44955/98. [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-59626#{\"itemid\":\[\"001-59626\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-59626#{\)
23. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *McKay v. the United Kingdom*, judgement of 3 October 2006, application no.543/03, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-77177>
24. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Meloni v. Switzerland*, judgement of 10 July 2008, application no.61697/00. [http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/pages/search.aspx#{\"itemid\":\[\"001-85776\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/pages/search.aspx#{\)
25. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Micha v. Poland*, judgement of 4 May 2006, application no.13425/02, <http://sim.law.uu.nl/sim/caselaw/Hof.nsf/1d4d0dd240bfee7ec12568490035df05/56c9c49b5a9f466ec125716100418250?OpenDocument>
26. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Nikolova v. Bulgaria*, judgement of 25 March 1999, application no.31195/96. [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58228#{\"itemid\":\[\"001-58228\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58228#{\)
27. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Pélissier and Sassi v. France*, judgement of 25 March 1999, application no. 25444/94, [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58226#{\"itemid\":\[\"001-58226\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58226#{\)
28. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Piechowicz v. Poland*, judgement of 17 April 2012, application no.20071/07, <http://www.tiesibsargs.lv/files/content/spriedumi/Pjehovics%20pret%20Poliju%20%28Piechowicz%20v.%20Poland%20.pdf>

29. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Piruzyan v. Armenia*, judgement of 26 June 2012, application no.33376/07. <http://sim.law.uu.nl/SIM/CaseLaw/hof.nsf/d0cd2c2c444d8d94c12567c2002de990/bd5e02e2a1b3d224c1257a22003f916e?OpenDocument>
30. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Rivière v. France*, judgement of 11 July 2006, application no.33834/03. [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng-press/pages/search.aspx?i=003-1732298-1816345#{\"itemid\":\[\"003-1732298-1816345\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng-press/pages/search.aspx?i=003-1732298-1816345#{\)
31. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *S.B.C. v. the United Kingdom*, judgement of 19 June 2001, application no.39360/98. <http://sim.law.uu.nl/SIM/CaseLaw/hof.nsf/d0cd2c2c444d8d94c12567c2002de990/cc6235da654fd924c1256a7100366ced?OpenDocument>
32. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: the *Lamy v. Belgium*, judgment of 30 March 1989, Series A no. 151, § 27, application no.10444/83, www.Echr.coe.int/Documents/Stats_violation_1959_2012_ENG.pdf
33. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: the *Lamy v. Belgium*, judgment of 30 March 1989, Series A no. 151, § 27, application no.10444/83. www.Echr.coe.int/Documents/Stats_violation_1959_2012_ENG.pdf
34. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: *Vrenčev v. Serbia*, judgement of 23 September 2008, application no.2361/05. [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-88554#{\"itemid\":\[\"001-88554\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-88554#{\)
35. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumus lietā: *Luluev and Others v Russia*, judgment of 9 November 2006, application no.69480/01, para §122. 350, <http://www.srji.org/resources/search/52/>
36. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumus lietā: *Cicek v. Turkey*, judgment of 27 february 2001, application no.25704/94, para 164, <http://echr.ketse.com/doc/25704.94-en-20010227/>
37. Eiropas Parlamenta Ārlietu komitejas 2014.gada 12.februāra ziņojums par spīdzināšanas izskaušanu pasaulē (2013/2169(INI)). http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2014-0100+0+DOC+XML+V0/LV#_part1_def1
38. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2010/64/ES (2010. gada 20. oktobris) par tiesībām uz mutisko un rakstisko tulkojumu kriminālprocesā. ES Oficiālais Vēstnesis L 280. 26.10.2010. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=OJ:L:2010:280:TOC>
39. Eiropas Savienības Padomes 2969. Sanāksmes paziņojums presei 14936/09 (Presse 306),23.10.2009.//http://www.google.lv/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=8&ved=OCGQQFjAH&url=http%3A%2F%2Feuropa.eu%2Frapid%2Fpress-release_PRES-09-306_lv.doc&ei=VooIVOH3O4b8ygORg4GACw&usg=AFQjCNHdqF_dil9sCGbD-qIlmaVxuwsITQ&sig2=35aR_58qaujFPAL1ZOW9zg&bvm=bv.74649129,d.bGQ
40. European Court of Human Rights Finds Violations of the European Human Rights Convention in German Pre-trial Detention Procedures. German Law Journal. <http://www.germanlawjournal.com/article.php?id=56>
41. Gabrāns M. Aizturētas personas tiesību zināt aizturēšanas iemeslu analīze // Transformācijas process tiesībās, reģionālajā ekonomikā un ekonomiskajā politikā: ekonomiski-politisko un tiesisko attiecību aktuālās problēmas. II Starptautiskās zinātniski praktiskās konferences rakstu krājums. – Rīga, – 2014, 55.–60.lpp.

42. Gailīte V. Izmeklēšanas tiesneša kompetence. // Jurista Vārds, 2006, Nr. 7(410).
43. Kazaka S., Groma J. Izmeklēšanas tiesneša institūts kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu aspektā // Administratīvā un kriminālā justīcija, ISSN 1407-2971, LŽP Vispārārtzīts recenzējāmais zinātniskāis izdevums, 1(58)/2012.g., 10.–15. lpp.
44. Grozījumi Kriminālprocesa likumā. Latvijas Republikas likums („LV”, 92 (4695), 13.06.2012.;) [stājas spēkā 01.07.2012.].
45. Iljanova D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. Rīga, Nodibinājums Ratio iuris, 2005, 57.–58. lpp.
46. Informatīvais ziņojums par 2014. gada 23.-24. janvārī neformālajā Eiropas Savienības Tieslietu un iekšlietu ministru padomē izskatāmajiem Tieslietu ministrijas kompetencē esošajiem jautājumiem. www.mk.gov.lv/doc/2005/TMZino_200114_JHAC.127.doc
47. Intervija: Nedēļas jurists – Inga Reine, Jurista Vārds, 2010, Nr. 24, 2. lpp.
48. Judins A. Ar brīvības atņemšanu nesaistītie drošības līdzekļi. – Rīga: Providus, 2008. – lpp. 76.
49. Judins A. Ar brīvības atņemšanu nesaistītie drošības līdzekļi. Rīga, 2008, lpp. 10.
50. Judins A. Atjaunojošā Justīcija nepilngadīgo noziedzības kontekstā: Baltijas valstīs Eiropas dimensijā. Rīga: Providus, 2010. <http://at.gov.lv/files/uploads/files/docs/2011/atjaunojosa%20justicija.pdf>
51. Judins A., Kronberga I. Apcietinājums Latvijas kriminālprocesā // Providus, Rīga, 2011. www.politika.lv
52. Kaija S. Aktuālākie transformācijas virzieni kriminālprocesa tiesību jomā Latvijā // Administratīvā un Kriminālā Justīcija, 2013, Nr.1, 15.–20. lpp.
53. Kaija S. Kriminālprocesa tiesību transformācija Latvijā. Transformācijas process tiesībās, reģionālajā ekonomikā un ekonomiskajā politikā. Rīga, 2013, 39.–47. lpp.
54. Kazaka S., Groma J. Piespiedu līdzekļu ietekme uz konflikta risināšanu kriminālprocesā. Administratīvā un Kriminālā Justīcija, 2012; 2 (59): lpp. 28.
55. Kegley, J.A.K.. Re-assessing Compulsion and Persuasion in Democracy via a New Framework // J. A. K. Kegley and K. P. Skowronski (Eds.), Persuasion and Compulsion in Democracy. – 2013, – Lexington Books, Plymouth, UK, 1–18 pp.
56. Kēnīgs M. Cilvēktiesības. Rīga, TNA, 2010., 41. lpp.
57. Kriminālprocesa likuma projekta koncepcija. Latvijas Vēstnesis, 16.06.2001, 77(2474).
58. Krimināltiesības – attīstības tendences Eiropas un nacionālajā tiesībās, attiecības starp I un III pīlāru, ieviešanas metožu labākā prakse. Rīga, 2009. <http://www.tm.gov.lv/documents/petijumi/kriminaltiesibas2.doc>
59. Kūtris G. Izmeklēšanas tiesneši – jauns institūts kriminālprocesā. // Jurista Vārds. 2006, Nr. 2(405), lpp. 1–4.
60. Latvijas pārstāvja starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās darba pārskats par 2013. gadu // http://www.mfa.gov.lv/parskats_2013.pdf
61. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012. gada 22. marta lēmums lietā Nr. SKK-193/2012, Jurista vārds, 2012, Nr.25(724), 30. lpp.
62. Latvijas Republikas Ministru kabineta 17.08.2012. vēstule Nr. 18/TA-664. tap.mk.gov.lv/doc/2005/VMinfo_270712_Saeima.664.docx
63. Latvijas Republikas Satversmes komentāri; VIII nodaļa, Cilvēka pamattiesības, sagatavojis autoru kolektīvs R. Baloža vadībā, Latvijas Vēstnesis, 2011.

- http://home.lu.lv/~rbalodis/Publikācijas/Constitutional_Law/Satv_Kom_ievads_R.Balodis.pdf
64. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2000. gada 24. marta spriedums lietā Nr.04-07(99) // [www.satv.tiesa.gov.lv/upload/04-07\(99\).rtf](http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/04-07(99).rtf)
 65. Levits E. Latvijas tiesību sistēmas attīstības iezīmes uz XXI gadsimta sliekšņa. Grām.: Latvijas tiesību vēsture (1914–2000). Prof. Dr.iur. D.A. Lēbera redakcijā. Rīga: LU žurnāla „Latvijas Vēsture” fonds, 2000., 493. lpp.
 66. Līguma par Eiropas Savienību konsolidētā versija. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, C 83/13, 30.03.2010., [erv/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0047:020:lv:PDF](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/LEX/uriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0047:020:lv:PDF)
 67. Meikališa Ā. Drošības līdzekļu kriminālprocesuālā reglamentācija Latvijas likumdošanā. Rīga, 1995, 5.–44. lpp.
 68. Meikališa Ā, Strada – Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. Procesuālie piespiedu līdzekļi un sankcijas // Jurista Vārds, 2006; 26: 11. lpp.
 69. Meikališa Ā. Kriminālprocesuālo piespiedu līdzekļu piemērošanas mehānisms kriminālprocesā // Zinātniski praktiskās konferences “Latvijas Kriminālprocesa likuma piemērošanas pirmā gada problēmas” materiāli. Rīga, LPA, 2006., 147.–152. lpp.
 70. Meikališa Ā. Pārskats par kriminālprocesa attīstību Latvijā 2005.-2011. gadā // LZA Vēstis, 2012/66: 76.–80. lpp.
 71. Melderis J. Vērtību teorijas un NBS pamatvērtības. Militāri zinātnisks žurnāls „Militārā zinātne”, 2011, 1, 141. lpp.
 72. Mits M. Eiropas Savienības prasības cilvēktiesību jomā – strap mājas darbiem un brīvlaiku Latvijā. Eiropas Savienība un tiesiska valsts: Latvijas pieredze, Rīgas Juridiskā augstskola. - Rīga, 2009, 70.–85. lpp.
 73. Murdoch J. Protecting the right to freedom of thought, conscience and religion under the European Convention on Human Rights. Council of Europe, Strasbourg, 2012, http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/capacitybuilding/Source/documentation/hb09_rightfreedom_en.pdf
 74. Nevera A. Imposition and extension of detention: standards of the European Court of Human Rights and Lithuania's practice. // Administratīvā un Kriminālā Justīcija, 2013, Nr.3(64), 48.–58. lpp.
 75. Optional Protocol to the Convention against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. Adopted on 18 December 2002 at the fifty-seventh session of the General Assembly of the United Nations by resolution A/RES/57/199 entered into force on 22 June 2006. <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/OPCAT.aspx>
 76. Padomes Rezolūcija 2009/C 295/01 par ceļvedi aizdomās turētu vai apsūdzētu personu procesuālo tiesību stiprināšanai kriminālprocesā. 30.11.2009. ES Oficiālais Vēstnesis C 295. 04.12.2009. http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/;ELX_SESSIONID=y1hTTkcWdfvzP4MnK6dGGcr8N1nTNYv70khC7p5JmBylB8Z2Lnqs!760646899?uri=OJ
 77. Recommendation No.R(92) 16 of the Committee of Ministers to member states on the European rules on community sanctions and measures// [http://pjp-eu.coe.int/documents/3983922/6970334/CMRec+\(92\)+16+on+the+European+rules+on+community+sanctions+and+measures.pdf/01647732-1cf7-4ea8-88ba-2c041bc3f5d6](http://pjp-eu.coe.int/documents/3983922/6970334/CMRec+(92)+16+on+the+European+rules+on+community+sanctions+and+measures.pdf/01647732-1cf7-4ea8-88ba-2c041bc3f5d6)

78. Recommendation No.R(92)16 of the Committee of Ministers to member states on the European rules on community sanctions and measures// [http://pjp-eu.coe.int/documents/3983922/6970334/CMRec+\(92\)+16+on+the+European+rules+on+community+sanctions+and+measures.pdf/01647732-1cf7-4ea8-88ba-2c041bc3f5d6](http://pjp-eu.coe.int/documents/3983922/6970334/CMRec+(92)+16+on+the+European+rules+on+community+sanctions+and+measures.pdf/01647732-1cf7-4ea8-88ba-2c041bc3f5d6)
79. Recommendation Rec(2000)22 of the Committee of Ministers to member states on improving the implementation of the European rules on community sanctions and measures (Adopted by the Committee of Ministers on 29 November 2000 at the 731st meeting of the Ministers Deputies) // <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=534373&SecMode=1&DocId=377888&Usage=2>
80. Roagna I. Protecting the right to respect for private and family life under the European Convention on Human Rights. Council of Europe, Strasbourg, 2012, http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/capacitybuilding/Source/documentation/hb11_privatelife_en.pdf
81. Skaidrojošā vārdnīca. <http://www.tezaurs.lv/sv/?w=vieta>
82. Skrstiņš J. Par jauniem likuma pamatprincipiem // Jurista Vārds, 2001; (7).
83. Sluiter G. International Criminal Procedure. Rules and Principles // G. Sluiter, H. Friman, S. Linton, S. Zappala, S. Vasiliev (Eds.). – 2013, - Oxford University Press, Oxford, 1–1681. pp.
84. Strada – Rozenberga K. Kriminālprocesa vienkāršošana: izpratne, tendences, problēmas // Jurista Vārds, 2004; (30).
85. Strada-Rozenberga K. Tiesu darbam aktuālākais 2012. gada 24. maija kriminālprocesa likuma grozījumos // Augstākās tiesas biļetens, 2013, 6: 73.–81. lpp. http://at.gov.lv/files/uploads/files/docs/2013/ATBiletens6_web.pdf
86. Vilks A. Krimināltiesiskā politika: diskursa analīze un attīstības perspektīvas. Rīga, Drukātava, 2013, 5. lpp.
87. Zahars V. Kriminālpolitika: mūsdienas tendences un procesi. – Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds „Saule”, 2014, 7. lpp.
88. Ziemeļe I. (red.) Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Izglītības soli, Rīga, 2000, 409. lpp.
89. Андреева О.И. Пределы ограничения прав личности в уголовном процессе. Вестник Томского государственного университета. Право, 2012, №358. <http://cyberleninka.ru/article/n/predely-ogranicheniya-prav-lichnosti-v-ugolovnom-protsesse#ixzz2hyK124IV>
90. Божьев В.П. Уголовный процесс. Москва, 2008., стр. 47.
91. Капинус Н.И. Процессуальные гарантии прав личности при применении мер пресечения в уголовном процессе: Монография. Москва, 2007, стр.12
92. Мельников В. Ю. Обеспечение и защита прав человека при применении мер процессуального принуждения в досудебном производстве Российской Федерации // Москва, 2014, 552 стр.
93. Петухова Т. Залог как мера пресечения // IV Starptautiskās jauno pētnieku un studentu zinātniski praktiskās konferences ”Izaicinājumu un iespēju laiks: problēmas, risinājumi, perspektīvas” rakstu krājums, Rīga: 2014, 84.–88. lpp.
94. Рогов А.П. Правовое государство и государственное принуждение. Известия Саратовского университета, 2011, Т. II. Сер. Экономика. Управление. Право. Вып. 2, стр. 104–108.

95. Смирнова И.Г. Права личности и аксиологическая сущность уголовного судопроизводства: постановка вопроса. Журнал Российское право в интернете. 2009 (05). www.rpi.msal.ru/prints
96. Стецовский Ю.И. Концепция судебной реформы и проблемы конституционной законности в уголовном судопроизводстве // Государство и право, 1993; (9): стр. 106.
97. Шевелева С.В. Уголовно-процессуальное принуждение, связанное с физическим воздействием, и гарантии его законности и обоснованности // Нижний Новгород, 2006, <http://www.unn.ru/pages/dissert/23.pdf>
98. Шевелева С.В. Виды мер правового принуждения. Пробелы в российском законодательстве, 2010, 3, стр. 156